

Funded by
the European Union

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԳԲՏԻԶ+ ԱՆՁԱՆՑ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՎԱՍԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԱՅԻՆ
ԽՈԶԸՆԴՈՏՆԵՐԻ ՆՈՒՅՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

1. Ներածություն

Ներառական ընտրությունները՝ ժողովրդավարական կառավարման հիմք

Ժողովրդավարական ընտրությունները ներկայացուցչական կառավարման հիմնաքարն են: Դրանք քաղաքացիներին հնարավորություն են տալիս ձևավորելու հանրային քաղաքականությունը, հաշվետու պահելու ընտրված պաշտոնյաներին և ազդելու իրենց կյանքին առնչվող որոշումների վրա: Ժողովրդավարական ինստիտուտների լեգիտիմությունը կախված է ոչ միայն ազատ և արդար ընտրությունների անցկացումից, այլև բոլոր քաղաքացիների՝ ընտրական գործընթացներին հավասար պայմաններում մասնակցելու հնարավորությունից՝ առանց խտրականության, ահաբեկման կամ անհարկի խոչընդոտների:

Հետևաբար, ներառական ընտրություններն ավելին են, քան ընթացակարգային պահանջ. դրանք ժողովրդավարական արժեքների, մարդու իրավունքների և իրավունքի գերակայության հիմնարար արտահայտությունն են: Դրանք ենթադրում են, որ ընտրելու իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր քաղաքացի կարող է հասանելիություն ունենալ ճշգրիտ տեղեկատվության, առանց խոչընդոտների գրանցվել և քվեարկել, ազատորեն արտահայտել քաղաքական կարծիքները և արժանապատվությամբ ու անվտանգ պայմաններում մասնակցել հանրային կյանքին: Երբ որևէ խումբ դուրս է մնում այս գործընթացներից՝ կառուցվածքային խոչընդոտների, սոցիալական խարանի կամ ինստիտուցիոնալ թերությունների պատճառով, ժողովրդավարական ներկայացվածությունը թուլանում է, իսկ ընտրական ինստիտուտների նկատմամբ հանրային վստահությունը կարող է նվազել:

Վերջին տասնամյակի ընթացքում Հայաստանը կարևոր առաջընթաց է արձանագրել ժողովրդավարական կառավարման ամրապնդման և ընտրական գործընթացների ամբողջականության բարելավման ուղղությամբ: Ընտրական բարեփոխումները, թափանցիկության բարձրացումը և հանրային վերահսկողության ուժեղացումը նպաստել են ավելի մրցակցային ընտրությունների անցկացմանը և ժողովրդավարական ինստիտուտների նկատմամբ հանրային վստահության աճին: Միևնույն ժամանակ, ժողովրդավարական գործընթացների իրական ներառականության ապահովումը շարունակում է մնալ արդիական խնդիր: Որոշ խմբեր շարունակում են բախվել մասնակցության անհամաչափ խոչընդոտների, այդ թվում՝ հաշմանդամություն ունեցող անձինք, էթնիկ և կրոնական փոքրամասնությունները, ներքին տեղահանված անձինք, կանայք, երիտասարդները և ԼԳՏԻՔ+ համայնքի անդամները:

Հայաստանում շատ ԼԳՏԻՔ+ անձանց համար ընտրություններին մասնակցությունը չի սահմանափակվում պարզապես քվեարկության ակտով: Այն սերտորեն կապված է խտրականության, սոցիալական մեկուսացման, հանրային ծառայություններից սահմանափակ հասանելիության և անձնական անվտանգության վերաբերյալ մտահոգությունների ավելի լայն փորձառությունների հետ: Տրանսգենդեր անձինք կարող են լրացուցիչ անհանգստություն ունենալ այն իրավիճակներում, երբ անձը հաստատող փաստաթղթերում առկա տվյալները չեն համապատասխանում նրանց գենդերային արտահայտմանը, ինչը կարող է մեծացնել գաղտնիության և ընտրողների նույնականացման ընթացքում հարգալից վերաբերմունքի վերաբերյալ մտահոգությունները: Գյուղական բնակավայրերում ապրող ԼԳՏԻՔ+ անձինք հաճախ ավելի քիչ հնարավորություններ ունեն հասանելիություն ստանալու վստահելի քաղաքացիական տեղեկատվությանը, մասնակցելու հանրային երկխոսությանը կամ օգտվելու համայնքային աջակցության ցանցերից: ԼԳՏԻՔ+ երիտասարդները և Լեռնային Ղարաբաղից տեղահանված անձինք կարող են բախվել լրացուցիչ սոցիալական, տնտեսական և հոգեբանական խոչընդոտների, որոնք ազդում են ժողովրդավարական գործընթացներին մասնակցելու նրանց վստահության վրա:

Այս մարտահրավերները չպետք է ընկալվեն որպես բացառապես ընտրական օրենսդրությամբ ստեղծված խոչընդոտներ: Ավելի շուտ, դրանք առաջանում են իրավական, ինստիտուցիոնալ, սոցիալական և մշակութային գործոնների փոխազդեցությունից, որոնք միասին ազդում են այն բանի վրա, թե արդյոք անհատներն իրենց ունակ են զգում իրացնելու իրենց քաղաքական իրավունքները: Հավասար ընտրական իրավունքը, թեև օրենքով երաշխավորված է, ինքնաբերաբար չի հանգեցնում գործնականում հավասար մասնակցության: Իմաստալից ընտրական ներառականությունը պահանջում է, որպեսզի քվեարկության ընթացակարգերը հասանելի լինեն, ընտրական պաշտոնյաները հետևողականորեն կիրառեն հավասարության և խտրականության բացառման սկզբունքները, ընտրողների իրազեկումը հասնի մարգինալացված համայնքներին, և առկա լինեն խտրականության կամ ահաբեկման հետ կապված բողոքներին արձագանքելու արդյունավետ մեխանիզմներ:

Մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշները քաղաքական մասնակցությունը ճանաչում են որպես համընդհանուր իրավունք, որը պետք է երաշխավորվի առանց խտրականության: Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան և Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունները շեշտադրում են, որ յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի հանրային գործերին մասնակցելու, ինչպես նաև իրական պարբերական ընտրություններում քվեարկելու իրավունք և հնարավորություն: Այս պարտավորությունները դուրս են գալիս ձևական իրավական հավասարության սահմաններից և պետություններից պահանջում են ձեռնարկել ողջամիտ միջոցներ՝ ապահովելու բոլոր խմբերի արդյունավետ մասնակցությունը ժողովրդավարական կյանքին:

Այս համատեքստում մարգինալացված համայնքների կենսափորձի ըմբռնումը կարևոր նշանակություն ունի ապացույցների վրա հիմնված ընտրական քաղաքականությունների մշակման համար: Համայնքների տեսակետները հնարավորություն են տալիս բացահայտելու գործնական խոչընդոտներ, որոնք կարող են չերևալ միայն ընտրական վիճակագրության միջոցով, և արժեքավոր պատկերացում են տալիս այն մասին, թե ինչպես կարելի է ընտրական գործընթացները դարձնել ավելի հասանելի, ներառական և արձագանքող բոլոր քաղաքացիների կարիքներին:

Սույն քաղաքականության վերաբերյալ փաստաթուղթը նպաստում է այդ նպատակին՝ ներկայացնելով «Հայաստանում ԼԳՏԻՔ+ համայնքների հզորացում» ներառական ընտրական մասնակցության համար» ծրագրի շրջանակում հավաքագրված ապացույցները: Տարածաշրջանային աշխատաժողովների, համայնքահեն ընտրողների իրազեկման, թվային պատմությունների, հանրային երկխոսության և քաղաքականության մշակման գործընթացներին ներգրավման միջոցով ծրագիրը նպատակ ուներ ոչ միայն ամրապնդելու մարգինալացված ԼԳՏԻՔ+ համայնքների ընտրական մասնակցությունը, այլև փաստագրելու նրանց փորձառությունները և դրանք վերածելու գործնական առաջարկությունների՝ ուղղված քաղաքականություն մշակողներին, ընտրական մարմիններին, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին և միջազգային գործընկերներին:

Ի վերջո, ժողովրդավարական մասնակցության ամրապնդումը պահանջում է ապահովել, որ որևէ քաղաքացի չհրաժարվի իր ընտրական իրավունքների իրացումից՝ իր ինքնության, բնակության վայրի կամ կենսափորձի պատճառով: Սույն փաստաթղթում բացահայտված խոչընդոտներին անդրադառնալով՝ Հայաստանը հնարավորություն ունի հետագայում ամրապնդելու հանրային վստահությունը, ժողովրդավարական դիմակայությունը և այն սկզբունքը, որ ընտրությունները պետք է հասանելի, ներառական և ներկայացուցչական լինեն հասարակության բոլոր անդամների համար:

2. Ամփոփում

Հայաստանի ԼԳՏԻՔ+ անձանց ընտրական հավասար մասնակցության ապահովում. ներառական ընտրությունների կառուցվածքային խոչընդոտների վերացում

Ազատ և արդար ընտրությունները կախված են բոլոր քաղաքացիների իմաստալից մասնակցությունից: Թեև Հայաստանի իրավական համակարգը երաշխավորում է համընդհանուր ընտրական իրավունքը և քվեարկության հավասար իրավունքները, շատ ԼԳՏԻՔ+ անձինք չարունակում են բախվել գործնական խոչընդոտների, որոնք սահմանափակում են ընտրական գործընթացներին անվտանգ, վստահ և հավասար պայմաններում մասնակցելու նրանց հնարավորությունը: Այս խոչընդոտները հաճախ ավելի են խորանում տրանսգենդեր անձանց, ԼԳՏԻՔ+ երիտասարդների, Լեռնային Ղարաբաղից ներքին տեղահանված անձանց և գյուղական համայնքներում ապրող անձանց համար, որոնք կարող են ենթարկվել խտրականության բազմաթիվ և փոխհատվող ձևերի:

Սույն քաղաքականության վերաբերյալ փաստաթուղթը ներկայացնում է «Հայաստանում ԼԳՏԻՔ+ համայնքների հզորացում» ներառական ընտրական մասնակցության համար» ծրագրի շրջանակում մշակված ապացույցներն ու առաջարկությունները: Ծրագրի նպատակն էր ամրապնդել մարգինալացված ԼԳՏԻՔ+ համայնքների քաղաքացիական ներգրավվածությունը և միաժամանակ ձևավորել ապացույցներ՝ ավելի ներառական ընտրական քաղաքականություններն ու գործելակերպերը տեղեկացնելու համար:

Սույն փաստաթղթում ներկայացված արդյունքները հիմնված են Հայաստանի տարբեր մարզերում իրականացված համայնքային ներգրավման գործողությունների վրա, որոնց միջոցով հավաքագրված ապացույցները ցույց են տալիս, որ միայն իրավական երաշխիքները բավարար չեն ընտրական հավասար մասնակցությունն ապահովելու համար: Մասնակիցները հետևողականորեն մատնանշել են այնպիսի խոչընդոտներ, ինչպիսիք են ներառական ընտրողների իրազեկման սահմանափակ հասանելիությունը, ընտրատեղամասերում խտրականության վերաբերյալ մտահոգությունները, ինքնության ստուգման ընթացակարգերի հետ կապված անհանգստությունը, գյուղական համայնքներում տեղեկատվության անհավասար հասանելիությունը և բողոքների ներկայացման ու հաշվետվողականության մեխանիզմների նկատմամբ ցածր վստահությունը:

Միևնույն ժամանակ, մասնակիցները շեշտադրել են համայնքահեն քաղաքացիական կրթության, փոխադարձ աջակցության, անվտանգ երկխոսության և դրական ներկայացվածության կարևորությունը՝ ժողովրդավարական գործընթացներին մասնակցելու վստահության ամրապնդման գործում:

Այս արդյունքների հիման վրա փաստաթուղթը ներկայացնում է գործնական առաջարկություններ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին, պետական կառույցներին, Մարդու իրավունքների պաշտպանին, քաղաքական կուսակցություններին, տեղական իշխանություններին, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին, լրատվամիջոցներին և միջազգային գործընկերներին: Առաջարկությունները կենտրոնանում են ներառական ընտրողների իրազեկման բարելավման, խտրականության բացառման երաշխիքների ամրապնդման, ընտրական տեղեկատվության հասանելիության մեծացման, մարգինալացված ընտրողների նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքի խթանման, հաղորդման և բողոքների ներկայացման մեխանիզմների բարելավման և համայնքահեն կազմակերպությունների հետ իմաստալից համագործակցության խթանման վրա:

ԼԳՏԻՔ+ անձանց՝ առանց վախի, խտրականության կամ բացառման ընտրություններին մասնակցելու հնարավորության ապահովումը ոչ միայն անհատական իրավունքների պաշտպանության հարց է, այլև հիմնարար նշանակություն ունի Հայաստանում ժողովրդավարական կառավարման, հանրային վստահության և ներառական մասնակցության ամրապնդման համար: Համայնքի անդամների կողմից բացահայտված խոչընդոտներին անդրադառնալով՝ ընտրական գործընթացի շահագրգիռ կողմերը կարող են նպաստել բոլոր քաղաքացիների համար ավելի հասանելի, ներկայացուցչական և դիմակայուն ժողովրդավարական գործընթացի ձևավորմանը:

3. Իրավական և քաղաքականության շրջանակ Հավասար մասնակցությունը՝ որպես իրավական և ժողովրդավարական պարտավորություն

Հանրային գործերին մասնակցելու և ազատ ու արդար ընտրություններում քվեարկելու իրավունքը մարդու հիմնարար իրավունք է, որը ճանաչված է Հայաստանի Սահմանադրությամբ և բազմաթիվ միջազգային իրավապաշտպան փաստաթղթերով, որոնց կողմ է Հայաստանը: Այս իրավական շրջանակները սահմանում են ոչ միայն քվեարկելու իրավունքը, այլև պետական և հանրային ինստիտուտների պարտավորությունը՝ ապահովելու, որ ընտրական գործընթացները լինեն հասանելի, ներառական և զերծ խտրականությունից:

Թեև Հայաստանի օրենսդրությունը համընդհանուր ընտրական իրավունք է ապահովում ընտրելու օրինական տարիքին հասած քաղաքացիների համար, գործնականում հավասար մասնակցությունը կախված է նրանից, թե արդյոք բոլոր ընտրողները, այդ թվում՝ մարգինալացված համայնքների ներկայացուցիչները, կարող են իրենց իրավունքներն իրացնել անվտանգ, ինքնուրույն և արժանապատիվ պայմաններում: Սա պահանջում է ուշադրություն դարձնել ոչ միայն իրավական շրջանակին, այլև ընտրական ընթացակարգերի գործնական իրականացմանը, ընտրողների իրազեկմանը, հասանելիությանը և ինստիտուցիոնալ հաշվետվողականությանը:

Ստորև ներկայացված իրավական և քաղաքականության գործիքները հիմք են հանդիսանում սույն փաստաթղթում ներկայացված առաջարկությունների համար:

3.1 Ազգային իրավական շրջանակ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն

Սահմանադրությունը Հայաստանը սահմանում է որպես իրավական պետություն և երաշխավորում է օրենքի առջև հավասարությունը՝ առանց խտրականության: Այն ճանաչում է քաղաքացիների՝ հանրային գործերի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը, այդ թվում՝ ազատ ընտրությունների միջոցով:

Այս սահմանադրական սկզբունքները պահանջում են, որպեսզի պետական մարմինները ապահովեն ընտրական գործընթացների արդար իրականացումը և բոլոր ընտրելու իրավունք ունեցող քաղաքացիների՝ իրենց քաղաքական իրավունքներն առանց չարդարացված խոչընդոտների իրացնելու հնարավորությունը:

Մարզինալացված համայնքների համար սահմանադրական հավասարությունը նշանակում է ավելին, քան ընտրական իրավունքի ձևական ճանաչումը: Այն պահանջում է, որպեսզի ինստիտուտներն ակտիվորեն ապահովեն ժողովրդավարական մասնակցության հավասար հասանելիությունը և անդրադառնան այն խոչընդոտներին, որոնք անհամաչափորեն ազդում են որոշակի խմբերի վրա:

Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգիրք

Ընտրական օրենսգիրքը կարգավորում է ընտրությունների կազմակերպումն ու անցկացումը, ընտրողների գրանցումը, քվեարկության ընթացակարգերը և ընտրական հանձնաժողովների պարտականությունները:

Օրենսգիրքը հիմնված է համընդհանուր, հավասար, ուղղակի և գաղտնի ընտրական իրավունքի սկզբունքների վրա:

Թեև Ընտրական օրենսգիրքը սահմանում է բոլոր ընտրողների համար հավասար ընթացակարգեր, դրանց գործնական կիրառումը պետք է ապահովի այդ ընթացակարգերի հետևողական և հարգելից իրականացումը, հատկապես այն անձանց համար, որոնք ընտրական գործընթացների ընթացքում կարող են բախվել խտրականության կամ առավել բարձր խոցելիության:

Ընտրական պաշտոնյաների շարունակական վերապատրաստումը, ընտրողների համար հասանելի տեղեկատվությունը և բողոքների ներկայացման արդյունավետ մեխանիզմները նպաստում են այս նպատակների իրականացմանը:

Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպան

Մարդու իրավունքների պաշտպանը կարևոր դեր ունի հավասարության խթանման, մարդու իրավունքների խախտումների վերաբերյալ բողոքների քննության և պետական մարմինների մշտադիտարկման գործում:

Ընտրական ժամանակահատվածներում հաստատությունն աջակցում է քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանությանը՝ մշտադիտարկելով ընտրական գործընթացները, ստանալով բողոքներ և ներկայացնելով առաջարկություններ՝ ուղղված մարդու իրավունքների և ժողովրդավարական չափանիշների նկատմամբ հարգանքի բարելավմանը:

Սույն փաստաթղթում ներկայացված փորձառությունները ցույց են տալիս, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանի շարունակական ներգրավվածությունը կարևոր նշանակություն ունի մարզինալացված համայնքների վրա ազդող խոչընդոտների բացահայտման և դրանց լուծման գործում:

3.2 Մարդու իրավունքների միջազգային շրջանակ

Հայաստանը կամավոր կերպով ստանձնել է մի շարք միջազգային պարտավորություններ, որոնք ամրապնդում են ժողովրդավարական կյանքում հավասար մասնակցության սկզբունքը:

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 21-րդ հոդվածը սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի մասնակցելու իր երկրի կառավարմանը՝ անմիջականորեն կամ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով:

Հռչակագիրը նաև ընդգծում է, որ ժողովրդի կամքը պետք է արտահայտվի իրական պարբերական ընտրությունների միջոցով, որոնք անցկացվում են համընդհանուր և հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա:

Թեև Հռչակագիրն ընդունվել է 1948 թվականին, այս սկզբունքները շարունակում են ամբողջ աշխարհում ծառայել որպես ժողովրդավարական կառավարման հիմք:

Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր

Դաշնագրի 25-րդ հոդվածը յուրաքանչյուր քաղաքացու երաշխավորում է առանց անհիմն սահմանափակումների՝

- մասնակցել հանրային գործերի կառավարմանը,
- քվեարկել և ընտրվել իրական պարբերական ընտրություններում,
- հավասարության ընդհանուր պայմաններով օգտվել հանրային ծառայությունից:

ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեն պարզաբանել է, որ պետությունները պետք է վերացնեն անհիմն խոչընդոտները, որոնք անհատներին կամ խմբերին թույլ չեն տալիս արդյունավետորեն իրացնել այս իրավունքները:

Սա ներառում է բոլոր ընտրելու իրավունք ունեցող անձանց համար ընտրական գործընթացների իրական հասանելիության ապահովումը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա

Որպես Եվրոպայի խորհրդի անդամ՝ Հայաստանը պարտավորված է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով:

Կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագրության 3-րդ հոդվածը պետություններից պահանջում է անցկացնել ազատ ընտրություններ, որոնք ապահովում են ժողովրդի ազատ կամարտահայտումը օրենսդիր մարմնի ընտրության հարցում:

Բացի այդ, 14-րդ հոդվածն արգելում է խտրականությունը Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների և ազատությունների իրականացման ընթացքում:

Այս դրույթները միասին ամրապնդում են այն սկզբունքը, որ ժողովրդավարական մասնակցությունը պետք է հավասար հիմունքներով հասանելի լինի բոլոր քաղաքացիներին:

ԵԱՀԿ պարտավորություններ

Որպես Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) մասնակից պետություն՝ Հայաստանը պարտավորվել է անցկացնել ժողովրդավարական ընտրություններ, որոնք հարգում են քաղաքական իրավունքները, հավասարությունը և խտրականության բացառումը:

1990 թվականի Կոպենհագենի փաստաթուղթն ընդգծում է, որ մասնակից պետությունները պետք է երաշխավորեն համընդհանուր և հավասար ընտրական իրավունքը և ապահովեն քաղաքացիների՝ առանց խտրականության քաղաքական կյանքին մասնակցելու հնարավորությունը:

ԵԱՀԿ ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակը (ԺՀՄԻԳ) ևս խրախուսում է պետություններին բացահայտել և վերացնել այն խոչընդոտները, որոնք կարող են մարգինալացված խմբերին հետ պահել մասնակցությունից՝ միաժամանակ խթանելով ընտրական կառավարման թափանցիկությունը, հաշվետվողականությունը և հանրային վստահությունը:

Այս պարտավորությունները ցույց են տալիս, որ ընտրությունների որակը պետք է գնահատվի ոչ միայն դրանց տեխնիկական կառավարման, այլև այն բանի հիման վրա, թե որքանով են բոլոր քաղաքացիները կարողանում հավասար և արդյունավետ կերպով մասնակցել ընտրական գործընթացներին:

3.3 Կայուն զարգացման նպատակներ

Սույն փաստաթղթում ներկայացված առաջարկությունները նպաստում են նաև Կայուն զարգացման օրակարգի 2030 իրականացմանը, մասնավորապես՝

ԿԶՆ 10 – Անհավասարությունների նվազեցում

Անհավասարությունների նվազեցումը պահանջում է խթանել բոլոր մարդկանց սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական ներառումը՝ անկախ անձնական հատկանիշներից կամ սոցիալական կարգավիճակից:

Ներառական ընտրական մասնակցությունը քաղաքական ներառման կարևոր բաղադրիչ է:

ԿԶՆ 16 – Խաղաղություն, արդարություն և արդյունավետ ինստիտուտներ

ԿԶՆ 16-ը կոչ է անում ստեղծել արձագանքող, հաշվետու և ներառական ինստիտուտներ, ապահովել արդարադատության հավասար հասանելիություն և մասնակցային որոշումների կայացում բոլոր մակարդակներում:

Ընտրություններին հավասար մասնակցության ամրապնդումն ուղղակիորեն նպաստում է այս նպատակների իրականացմանը:

3.4 Իրավական պարտավորություններից դեպի գործնական իրականացում

Հայաստանը ժողովրդավարական մասնակցության համար ստեղծել է ամուր իրավական հիմք՝ Սահմանադրության, ազգային օրենսդրության և միջազգային պարտավորությունների միջոցով: Այնուամենայնիվ, միայն իրավական երաշխիքները ինքնաբերաբար չեն ապահովում բոլոր քաղաքացիների հավասար մասնակցությունը:

Ծրագրի շրջանակում փաստագրված փորձառությունները ցույց են տալիս, որ այնպիսի խոչընդոտներ, ինչպիսիք են տեղեկատվության սահմանափակ հասանելիությունը, խտրականության նկատմամբ վախը, սոցիալական խարանդ և բողոքների ներկայացման մեխանիզմների նկատմամբ անբավարար վստահությունը, շարունակում են ազդել որոշ ԼԳՏԻՔ+ անձանց՝ ընտրական գործընթացներին մասնակցության վրա:

Այս մարտահրավերներին անդրադառնալը չի պահանջում նոր իրավունքների ստեղծում: Փոխարենը՝ անհրաժեշտ է ապահովել, որ առկա իրավունքները կարողանան լիարժեք, անվտանգ և հավասար կերպով իրացվել յուրաքանչյուր ընտրելու իրավունք ունեցող անձի կողմից: Համայնքի կարիքների վրա հիմնված քաղաքականությունները, ներառական ընտրողների իրազեկումը, ընտրական ընթացակարգերի հարգալից իրականացումը և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ իմաստալից համագործակցությունը գործնական միջոցներ են, որոնք կարող են իրավական պարտավորությունները վերածել իրական կյանքի փորձառության:

4. Ապացույցների բազա և մեթոդաբանություն

Սույն քաղաքականության ամփոփագիրը ներկայացնում է ապացույցների վրա հիմնված առաջարկություններ՝ Հայաստանում ԼԳԲՏԻՔ+ համայնքների ընտրական մասնակցության ներառականությունն ամրապնդելու նպատակով՝ 2026 թվականի խորհրդարանական ընտրությունների շրջանակներում: Այն հիմնված է «Հայաստանում ԼԳԲՏԻՔ+ համայնքների հզորացում՝ ներառական ընտրական մասնակցության համար» ծրագրի շրջանակում «Տրանս ազգային կոալիցիայի» կողմից իրականացված համայնքային ներգրավման գործընթացի վրա:

Ծրագիրը նպատակ ուներ ավելի լավ հասկանալու ԼԳԲՏԻՔ+ անձանց՝ ժողովրդավարական գործընթացներին մասնակցության վրա ազդող հնարավորություններն ու խոչընդոտները՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով բազմակի և փոխհատվող մարգինալացման ենթարկվող համայնքներին, այդ թվում՝ տրանսգենդեր անձանց, ԼԳԲՏԻՔ+ երիտասարդներին, Լեռնային Ղարաբաղից ներքին տեղահանված անձանց և գյուղական բնակավայրերում ապրող անձանց:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մարգինալացված համայնքների փորձառությունները հաճախ բավարար չափով ներկայացված չեն ընտրական քաղաքականության քննարկումներում՝ ծրագիրը կիրառել է համայնքահեն մոտեցում՝ կենսափորձը փաստագրելու և գործնական լուծումներ բացահայտելու համար, որոնք կարող են նպաստել ավելի ներառական ընտրական գործընթացների ձևավորմանը: Նախաձեռնությունը նպատակ ուներ ոչ միայն քաղաքացիական կրթության վրա կենտրոնանալու, այլև ձևավորելու ապացույցներ, որոնք կարող են տեղեկացնել քաղաքականություն մշակողներին, ընտրական ինստիտուտներին և ժողովրդավարական մասնակցության պաշտպանության համար պատասխանատու այլ շահագրգիռ կողմերին:

Սույն փաստաթղթում ներկայացված առաջարկությունները հիմնված են համայնքի անդամների կողմից կիսված փորձառությունների վրա և նպատակ ունեն լրացնելու Հայաստանում ժողովրդավարական կառավարման, ընտրական ամբողջականության և հավասար մասնակցության ամրապնդման ուղղությամբ ընթացող աշխատանքները:

Մեթոդաբանություն

Սույն քաղաքականության վերաբերյալ փաստաթուղթը հիմնված է 2026 թվականի հունվարից հուլիս ընկած ժամանակահատվածում համայնքահեն մասնակցային մոտեցմամբ հավաքագրված որակական ապացույցների վրա: Մեթոդաբանությունը համադրել է քաղաքացիական ներգրավվածությունը, ուղղորդված երկխոսությունը և կենսափորձի գաղտնի փաստագրումը՝ L9FSHՔ+ համայնքների ընտրական մասնակցության վրա ազդող խոչընդոտներն ավելի լավ հասկանալու նպատակով:

Ապացույցները հավաքագրվել են Լոռու, Շիրակի և Սյունիքի մարզերում անցկացված երեք տարածաշրջանային համայնքային խորհրդակցությունների միջոցով, որոնց մասնակցել է ավելի քան 60 անձ:

«Թվային պատմությունների հարթակը» մասնակիցներին հնարավորություն է տվել անանուն կամ բաց կերպով կիսվելու քվեարկության, քաղաքական մասնակցության, խտրականության, հասանելիության և պետական կառույցների հետ փոխգործակցության վերաբերյալ իրենց փորձառություններով: Ավելի քան 50 համայնքի անդամներ ներկայացրել են վկայություններ, որոնք կազմել են սույն փաստաթղթի հիմնական որակական ապացույցները: Լրացուցիչ պատկերացումներ են ստացվել ժողովրդավարության և քաղաքացիական մասնակցության վերաբերյալ առցանց հանրային քննարկումների շարքից, ինչպես նաև համայնքային ներգրավման գործողությունների ընթացքում հավաքագրված արձագանքներից:

Բոլոր ներդրումները կատարվել են կամավոր հիմունքներով և վերլուծվել են գաղտնիության, տեղեկացված համաձայնության և անանունության էթիկական սկզբունքներին համապատասխան: Վերլուծությունից առաջ հեռացվել են անձնական նույնականացնող տվյալները, իսկ հրապարակման մեջ ներառված մեջբերումները անանունացվել են՝ մասնակիցների գաղտնիությունը պաշտպանելու նպատակով:

Ապացույցները վերլուծվել են թեմատիկ վերլուծության միջոցով, ինչը հնարավորություն է տվել տարբեր տարածաշրջաններում և մասնակիցների խմբերում բացահայտել կրկնվող օրինաչափությունները: Մեթոդաբանության նպատակն անհատական փորձառությունների տարածվածությունը չափելը չէր, այլ ընտրական մասնակցությանն առնչվող ընդհանուր խոչընդոտների, համակարգային մարտահրավերների և համայնքի առաջնահերթությունների բացահայտումը:

Սույն փաստաթղթում ներկայացված արդյունքները պետք է դիտարկվեն որպես որակական ապացույցներ, որոնք արտացոլում են ծրագրին մասնակցած համայնքի անդամների կենսափորձը: Թեև դրանք վիճակագրորեն ներկայացուցչական չեն Հայաստանում ապրող բոլոր ԼԳԲՏԻՔ+ անձանց համար, դրանք արժեքավոր պատկերացումներ են տալիս այն խնդիրների վերաբերյալ, որոնք այլապես կարող են անտեսանելի մնալ ավանդական ընտրական գնահատումների շրջանակում, և նպաստում են ավելի ներառական ու ապացույցների վրա հիմնված քաղաքականության մշակմանը:

5. Հիմնական արդյունքներ Ներառական ընտրական մասնակցության խոչընդոտների ըմբռնում

Համայնքային խորհրդակցությունների, «Թվային պատմությունների հարթակի» և ուղղորդված քննարկումների միջոցով հավաքագրված ապացույցները ցույց են տալիս, որ Հայաստանում ԼԳՏԻՔ+ անձինք շարունակում են պատրաստակամություն ցուցաբերել ժողովրդավարական գործընթացներին մասնակցելու հարցում և գիտակցում են քվեարկության կարևորությունը հանրային կյանքին ազդելու տեսանկյունից: Մասնակիցները հետևողականորեն ներկայացրել են քվեարկությունը և որպես քաղաքացիական պարտականություն, և երկրի ապագայի ձևավորմանը նպաստելու հնարավորություն:

Միևնույն ժամանակ, մասնակիցները բացահայտել են փոխկապակցված մի շարք խոչընդոտներ, որոնք ազդում են ընտրություններին մասնակցելու նրանց հնարավորության և պատրաստակամության վրա: Այս խոչընդոտները բացառապես ընտրական օրենսդրության կամ քվեարկության ընթացակարգերի հետևանք չեն: Դրանք առաջանում են սոցիալական խարանի, խտրականության, տեղեկատվության անհավասար հասանելիության, վարչական մարտահրավերների և իրավունքների խախտումներին ինստիտուցիոնալ արձագանքի նկատմամբ սահմանափակ վստահության փոխազդեցությունից:

Արդյունքները նաև ընդգծում են, որ այս մարտահրավերները ԼԳՏԻՔ+ համայնքի բոլոր անդամների կողմից հավասարապես չեն զգացվում: Բազմակի և փոխհատվող մարգինալացման ենթարկվող անձինք, այդ թվում՝ տրանսգենդեր անձինք, ԼԳՏԻՔ+ երիտասարդները, Լեռնային Ղարաբաղից ներքին տեղահանված անձինք և գյուղական համայնքների բնակիչները, նշել են լրացուցիչ խոչընդոտներ, որոնք ավելի են սահմանափակում ընտրական գործընթացներին անվտանգ և իմաստավոր մասնակցելու նրանց հնարավորությունները:

Ներառական ընտրողների իրազեկման և ընտրական տեղեկատվության սահմանափակ հասանելիություն:

1. Ընտրական գործընթացների ընթացքում խտրականության և անհավասար վերաբերմունքի վախ:
2. Տրանսգենդեր ընտրողների վրա ազդող վարչական և ինքնության հետ կապված խոչընդոտներ:
3. Քաղաքացիական մասնակցության հասանելիությունը սահմանափակող աշխարհագրական անհավասարություններ:
4. Բողոքների ներկայացման մեխանիզմների և ինստիտուցիոնալ հաշվետվողականության նկատմամբ ցածր վստահություն:
5. Ընտրական մասնակցության ամրապնդման գործում համայնքահեն նախաձեռնությունների կարևորությունը:

Թեև այս արդյունքներն արտացոլում են ծրագրում ներգրավված մասնակիցների փորձառությունները, դրանք համահունչ են ավելի լայն ապացույցներին, որոնք ցույց են տալիս, որ ձևական հավասարությունը միշտ չէ, որ գործնականում վերածվում է հավասար մասնակցության: Այս խոչընդոտներին անդրադառնալը պահանջում է գործնական միջոցներ, որոնք կբարձրացնեն ընտրական ինստիտուտների հասանելիությունը, ներառականությունն ու արձագանքողությունը՝ միաժամանակ ապահովելով, որ մարգինալացված համայնքները կարողանան հավասար հիմունքներով իրացնել իրենց քաղաքական իրավունքները:

Հաջորդ բաժիններում այս թեմաներից յուրաքանչյուրը դիտարկվում է առավել մանրամասն, և ներկայացվում են մասնակիցների փորձառությունների վրա հիմնված առաջարկություններ:

5.1 Ներառական ընտրողների իրազեկման և ընտրական տեղեկատվության սահմանափակ հասանելիություն

Տեղեկատվության հասանելիությունը՝ իմաստալից մասնակցության նախապայման

Ճշգրիտ, հասանելի և անկողմնակալ տեղեկատվության հասանելիությունը ժողովրդավարական մասնակցության հիմնարար պայման է: Ընտրական ընթացակարգերի, ընտրողների իրավունքների, քվեարկության գործընթացների և առկա բողոքների ներկայացման մեխանիզմների ըմբռնումը քաղաքացիներին հնարավորություն է տալիս տեղեկացված որոշումներ կայացնելու և վստահությամբ իրացնելու քվեարկելու իրենց իրավունքը: Երբ ընտրողների իրազեկումը բավարար չափով չի հասնում մարզինալացված համայնքներին, քվեարկության ձևական իրավունքները կարող են չվերածվել իմաստալից մասնակցության:

Սույն փաստաթղթի շրջանակում իրականացված համայնքային խորհրդակցությունները ցույց են տալիս, որ ԼԳՏԻՔ+ անձանց շրջանում ընտրական տեղեկատվության հասանելիությունը շարունակում է անհավասար մնալ, հատկապես Երևանի սահմաններից դուրս ապրող և սոցիալական մեկուսացման տարբեր ձևեր ունեցող անձանց համար: Թեև մասնակիցները հիմնականում հասկանում էին քվեարկության կարևորությունը, շատերը նշում էին, որ իրենց հատուկ մտահոգություններին անդրադարձող կամ իրենց կենսափորձն արտացոլող վստահելի տեղեկատվություն ստանալու հնարավորությունները սահմանափակ են:

Մասնակիցները նշել են, որ ընտրողների իրազեկման առկա նախաձեռնությունները հաճախ նախատեսված են ընդհանուր հանրության համար և հազվադեպ են հաշվի առնում այն համայնքների փորձառությունները, որոնք կարող են բախվել խտրականության, սոցիալական մեկուսացման կամ հանրային տեղեկատվական ալիքների սահմանափակ հասանելիության: Արդյունքում համայնքի շատ անդամներ ընտրությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու համար հիմնականում ապավինում են ոչ պաշտոնական ցանցերին, սոցիալական մեդիային կամ իրենց հասակակիցներին:

Լոռու, Շիրակի և Սյունիքի մասնակիցների համար աշխարհագրական դիրքը հաճախ դիտարկվել է որպես լրացուցիչ մարտահրավեր: Երևանի համեմատությամբ՝ քաղաքացիական կրթության միջոցառումներին, հանրային քննարկումներին և ընտրական գործընթացի շահագրգիռ կողմերի հետ երկխոսությանը մասնակցելու հնարավորությունները նկարագրվել են որպես ավելի սահմանափակ: Մի շարք մասնակիցներ նաև ընդգծել են, որ տեղական սոցիալական միջավայրը կարող է խոչընդոտել հանրային միջոցառումներին բաց մասնակցությանը, հատկապես այն անձանց համար, որոնք բացահայտ ԼԳՏԻՔ+ չեն:

ԼԳԲՏԻՔ+ երիտասարդները և առաջին անգամ ընտրողները նշել են ընտրական գործընթացի գործնական ասպեկտների վերաբերյալ անորոշություն, այդ թվում՝ ընտրողների գրանցման ընթացակարգերի, նույնականացման պահանջների, խտրականության ենթարկվող ընտրողների համար հասանելի երաշխիքների և ընտրական խախտումների մասին հաղորդման մեխանիզմների վերաբերյալ։ Մասնակիցներն ընդգծել են, որ թեև այս տեղեկատվությունը հանրային հասանելիություն ունի, այն միշտ չէ, որ ներկայացվում է այնպիսի ձևաչափերով կամ այնպիսի ալիքներով, որոնք արդյունավետորեն հասնում են մարգինալացված համայնքներին։

Կրկնվող մեկ այլ թեմա էր տեղեկատվության վստահելի աղբյուրների պակասը։ Մասնակիցները ավելի մեծ վստահություն էին հայտնում համայնքային կազմակերպությունների, փոխադարձ կրթության մասնագետների և վստահելի տեղական ակտիվիստների միջոցով ստացված տեղեկատվության նկատմամբ, քան հանրային հաղորդակցության ընդհանուր ալիքների։ Այս արդյունքը ընդգծում է համայնքահեն կազմակերպությունների կարևոր դերը՝ պաշտոնական ընտրողների իրազեկման ջանքերը լրացնելու և այն բնակչությանը հասնելու գործում, որը այլապես կարող է դուրս մնալ համապատասխան ծառայությունների շրջանակից։

Խորհրդակցությունները նաև ցույց տվեցին, որ հասանելի քաղաքացիական կրթությունը կարող է զգալիորեն ամրապնդել ընտրական մասնակցության նկատմամբ վստահությունը։ Ուղղորդված քննարկումներին մասնակցած անձինք հայտնել են, որ քվեարկության ընթացակարգերի վերաբերյալ ավելի տեղեկացված և ընտրություններին մասնակցելու իրենց կարողության նկատմամբ ավելի վստահ են զգացել այն բանից հետո, երբ հնարավորություն են ունեցել անվտանգ և աջակցող միջավայրում հարցեր տալու, մտահոգություններ քննարկելու և փորձառություններ փոխանակելու։

«Ես միշտ գիտեի, որ քվեարկությունը կարևոր է, բայց վստահ չէի, թե ինչ տեղի կունենա, եթե ընտրատեղամասում խտրականության բախվեմ։ Ոչ ոք չէր բացատրել, թե ինչ իրավունքներ ունեմ կամ ում կարող եմ դիմել օգնության համար»։

«Ընտրությունների մասին իմ իմացածի մեծ մասը ստանում եմ ընկերներից կամ համայնքային կազմակերպություններից։ Չեմ հիշում, որ տեսած լինեմ տեղեկատվություն, որն անդրադառնում էր ինձ նման մարդկանց»

Ինչու է սա կարևոր

Ներառական ընտրողների իրազեկումը տարբեր խմբերի համար առանձին ընտրական համակարգերի մշակման մասին չէ: Այն վերաբերում է նրան, որ բոլոր քաղաքացիներն ունենան հավասար հիմունքներով մասնակցելու համար անհրաժեշտ տեղեկատվության հասանելիություն:

Երբ մարգինալացված համայնքները չունեն վստահելի և համապատասխան ընտրական տեղեկատվության հասանելիություն, նրանք կարող են ավելի քիչ վստահություն ունենալ մասնակցելու հարցում, ավելի քիչ տեղեկացված լինել առկա պաշտպանական մեխանիզմների մասին և ավելի քիչ հավանականությամբ հաղորդել իրենց իրավունքների խախտումների մասին: Ընդհակառակը, հասանելի և համայնքի կարիքների վրա հիմնված ընտրողների իրազեկումը կարող է ամրապնդել քաղաքական մասնակցությունը, բարձրացնել ժողովրդավարական ինստիտուտների նկատմամբ վստահությունը և նպաստել ավելի ներկայացուցչական ընտրական գործընթացների ձևավորմանը:

Հետևաբար, ընտրողների իրազեկման հասանելիության և ներառականության բարելավումը կարևոր հնարավորություն է ընտրական մասնակցության ամրապնդման համար՝ միաժամանակ վերահաստատելով հավասարության, թափանցիկության և ժողովրդավարական ներառման ավելի լայն սկզբունքները:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Ապացույցները մատնանշում են մի շարք գործնական միջոցներ, որոնք կարող են բարելավել մարգինալացված համայնքների հասանելիությունը ընտրական տեղեկատվությանը.

- Ընդլայնել իրազեկման ռազմավարությունները՝ ապահովելու համար, որ ընտրողների իրազեկումը հասնի գյուղական և անբավարար սպասարկվող համայնքներին:
- Մարգինալացված խմբերը ներկայացնող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ մշակել ընտրողների համար տեղեկատվական նյութեր՝ ապահովելու համար, որ դրանք անդրադառնան գործնական մտահոգություններին և տարածվեն վստահելի ալիքներով:
- Հանրային ընտրողների իրազեկման արշավներում ներառել ընտրողների իրավունքների, բողոքների ներկայացման մեխանիզմների և հասանելի աջակցության վերաբերյալ տեղեկատվություն:
- Խրախուսել համայնքահեն քաղաքացիական կրթության նախաձեռնությունները, որոնք լրացնում են պաշտոնական ջանքերը և նպաստում ավանդական տեղեկատվական աղբյուրների հետ ավելի քիչ շփվող բնակչության շրջանում վստահության ձևավորմանը:

5.2 Վստահությունը քվեարկության գործընթացի նկատմամբ. Խտրականության և անհավասար վերաբերմունքի ընկալվող ռիսկեր Հավասար վերաբերմունքը՝ ընտրական ամբողջականության էական պայման

Ժողովրդավարական ընտրությունների լեգիտիմությունը կախված է ոչ միայն քվեարկության օրինական իրավունքների գոյությունից, այլև հանրային վստահությունից, որ յուրաքանչյուր ընտրողի ընտրական գործընթացի ողջ ընթացքում կվերաբերվեն արդար, հարգալից և առանց խտրականության: Քվեարկության դրական փորձառությունը ամրապնդում է ժողովրդավարական ինստիտուտների նկատմամբ վստահությունը, մինչդեռ անհավասար վերաբերմունքի վերաբերյալ մտահոգությունները կարող են խոչընդոտել մասնակցությանը, հատկապես այն համայնքների շրջանում, որոնք հանրային կյանքի այլ ոլորտներում արդեն իսկ բախվել են խտրականության:

Սույն փաստաթղթի շրջանակում իրականացված բոլոր խորհրդակցությունների ընթացքում մասնակիցները հետևողականորեն ներկայացրել են մտահոգություններ այն մասին, թե ինչպես կարող են իրենց վերաբերվել քվեարկության իրավունքն իրականացնելիս: Այս մտահոգությունները պարտադիր չէ, որ կապված լինեին հենց ընտրությունների ընթացքում նախկինում ունեցած փորձառությունների հետ: Փոխարենը, շատ մասնակիցներ բացատրել են, որ ընտրական գործընթացի վերաբերյալ իրենց ակնկալիքները ձևավորվել են հանրային ծառայություններից, առողջապահությունից, կրթությունից, զբաղվածությունից կամ վարչական հաստատություններից օգտվելիս ունեցած խտրականության ավելի լայն փորձառությունների ազդեցությամբ:

Արդյունքում որոշ մասնակիցներ արտահայտել են անորոշություն այն հարցում, թե արդյոք ընտրատեղամասերը կապահովեն այնպիսի միջավայր, որտեղ իրենք կարող են քվեարկել հարմարավետ, գաղտնի և առանց ավելորդ ուշադրության:

Շատ տրանսգենդեր մասնակիցների համար այս մտահոգությունները հատկապես նշանակալի էին: Մասնակիցները նշել են, որ մտահոգված են ընտրողների նույնականացման ընթացակարգերի ընթացքում հնարավոր փոխգործակցությամբ, հատկապես այն դեպքերում, երբ իրենց արտաքին տեսքը կամ գենդերային արտահայտումը տարբերվում է անձը հաստատող պաշտոնական փաստաթղթերում նշված տեղեկատվությունից: Թեև ընտրողների նույնականացման ընթացակարգերը ընտրությունների կառավարման կարևոր բաղադրիչ են, մասնակիցներն ընդգծել են, որ դրանց իրականացման վերաբերյալ անորոշությունը քվեարկությունից առաջ նպաստում էր անհանգստության զգացմանը:

Մի շարք մասնակիցներ նաև մտահոգություն են հայտնել, որ այլ ընտրողների կամ ընտրատեղամասի աշխատակիցների մեկնաբանությունները կարող են խախտել իրենց գաղտնիությունը կամ խոչընդոտել մասնակցությանը: Նույնիսկ այն դեպքերում, երբ ուղղակի խտրականություն տեղի չէր ունեցել, հնարավոր անհարմար փոխգործակցության ակնկալիքն ինքնին դիտարկվել է որպես մասնակցության խոչընդոտ:

Գյուղական համայնքների մասնակիցները նկարագրել են լրացուցիչ մարտահրավերներ: Փոքր համայնքներում, որտեղ մարդիկ ավելի հավանական է, որ անձամբ ճանաչում են միմյանց, գաղտնիության, անձնական տվյալների պահպանման և սեռական կողմնորոշման կամ գենդերային ինքնության անցանկալի բացահայտման վերաբերյալ մտահոգությունները ազդում էին քաղաքացիական մասնակցության վերաբերյալ որոշումների վրա: Որոշ մասնակիցներ նշել են, որ իրենց ճանաչելու կամ համայնքում իրենց մասին խոսակցությունների վախը անհարմարություն էր առաջացնում քվեարկելու հարցում:

Կարևոր է, որ մասնակիցները չեն կասկածի տակ դրել ընտրությունների կարևորությունը կամ չեն արտահայտել ժողովրդավարական մասնակցության նկատմամբ հետաքրքրության բացակայություն: Ընդհակառակը, շատերը շեշտել են, որ ցանկանում են ակտիվորեն մասնակցել, սակայն ցանկանում են վստահ լինել, որ ողջ գործընթացի ընթացքում իրենց կվերաբերվեն արժանապատվությամբ և հարգանքով:

Հետևաբար, խորհրդակցությունները ցույց են տալիս, որ ընտրական մասնակցության նկատմամբ վստահությունը կախված է ոչ միայն իրավական երաշխիքներից, այլև այն բանից, թե ինչպես են ընտրական ընթացակարգերը գործնականում իրականացվում և ընկալվում:

«Քվեարկությունը պետք է սովորական փորձառություն լինի, բայց ես անհանգստանում եմ, որ իմ արտաքին տեսքը ուշադրություն կգրավի դեռևս քվեաթերթիկ ստանալուց առաջ»:

«Ես ուզում եմ քվեարկել բոլորի նման: Չեմ ուզում զգալ, որ հիմնական իրավունքն իրացնելու համար պետք է բացատրեմ, թե ով եմ ես»:

«Փոքր քաղաքում գաղտնիությունը դժվար է: Երբեմն խնդիրը հենց ընտրատեղամասը չէ, այլ այն, թե ով կարող է ձեզ այնտեղ տեսնել և ինչ կարող են մարդիկ դրանից հետո ասել»:

Ինչու է սա կարևոր

Հանրային վստահությունը ժողովրդավարական մասնակցության հիմնաքարն է: Երբ ընտրողները ակնկալում են խտրականություն, անհարմարություն կամ անհավասար վերաբերմունք, նրանք կարող են ավելի քիչ պատրաստակամ լինել մասնակցելու ընտրական գործընթացներին, նույնիսկ այն դեպքում, երբ իրավական պաշտպանության մեխանիզմներ գոյություն ունեն:

Մարգինալացված համայնքների համար անվտանգության և հարգալից վերաբերմունքի ընկալումը կարող է նույնքան կարևոր լինել, որքան քվեարկության իրավունքի ձևական երաշխիքները: Հետևաբար, ընտրական ինստիտուտները կարևոր դեր ունեն վստահության ձևավորման գործում՝ ապահովելով, որ քվեարկության ընթացակարգերը իրականացվեն հետևողականորեն, մասնագիտորեն և յուրաքանչյուր ընտրողի արժանապատվության նկատմամբ հարգանքով:

Քվեարկության փորձառության նկատմամբ վստահության ամրապնդումը օգուտ է բերում ոչ միայն LGBTQI+ համայնքներին, այլև նպաստում է ընտրական կառավարման և ժողովրդավարական ինստիտուտների նկատմամբ ավելի լայն հանրային վստահության ձևավորմանը:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Արդյունքները ցույց են տալիս ընտրական գործընթացի նկատմամբ վստահությունն ամրապնդելու մի շարք հնարավորություններ.

- Ամրապնդել ընտրատեղամասերի պաշտոնյաների համար ուղեցույցները՝ բոլոր ընտրողների հետ հարգալից, անկողմնակալ և խտրականությունից զերծ փոխգործակցության վերաբերյալ:
- Բարձրացնել ընտրողների նույնականացման և քվեարկության ընթացակարգերը կարգավորող գաղտնիության սկզբունքների վերաբերյալ իրազեկվածությունը:
- Ամրապնդել ընտրողների իրավունքների և մտահոգությունների կամ խտրական վերաբերմունքի մասին հաղորդելու հասանելի մեխանիզմների վերաբերյալ հաղորդակցությունը:
- Խրախուսել ընտրական ինստիտուտների և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների միջև կանոնավոր համագործակցությունը՝ մարգինալացված համայնքների փորձառությունները ավելի լավ հասկանալու և ընտրական կառավարման գործնական բարելավումների հնարավորությունները բացահայտելու նպատակով:

5.3 Տրանսգենդեր ընտրողների վրա ազդող վարչական և ինքնության հետ կապված խոչընդոտներ

Հավասար հասանելիության ապահովում հարգալից ընտրական կառավարման միջոցով

Ներառական ընտրական գործընթացը պահանջում է, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք կարողանան հաստատել իրենց ինքնությունը և քվեարկել՝ իրենց արժանապատվությունը, գաղտնիությունը և հավասար վերաբերմունքը պաշտպանող պայմաններում: Ինքնության ստուգումը կարևոր երաշխիք է ընտրությունների ամբողջականությունը պահպանելու համար: Միևնույն ժամանակ, այս ընթացակարգերի իրականացումը պետք է նվազագույնի հասցնի անհարկի խոչընդոտները, որոնք կարող են ընտրելու իրավունք ունեցող անձանց հետ պահել մասնակցությունից:

Խորհրդակցությունների ընթացքում ի հայտ եկած թեմաներից տրանսգենդեր մասնակիցները հետևողականորեն նշել են քվեարկության ընթացքում ինքնության ստուգման հետ կապված մտահոգություններ: Այս մտահոգությունները չեն վերաբերում ինքնության ստուգման սկզբունքին, որը մասնակիցները հիմնականում ընդունում էին որպես ընտրական կառավարման անհրաժեշտ բաղադրիչ: Փոխարենը, դրանք կապված էին այն բանի հետ, թե ինչպես կարող են ինքնության ստուգման ընթացակարգերն ընկալվել այն անձանց կողմից, որոնց արտաքին տեսքը, անունը կամ գենդերային արտահայտումը տարբերվում է անձը հաստատող պաշտոնական փաստաթղթերում առկա տեղեկատվությունից:

Մասնակիցները նշել են, որ նման իրավիճակները կարող են ընտրությունների օրվանից առաջ անորոշություն առաջացնել: Ոմանք նկարագրել են անհանգստություն այն հարցի շուրջ, թե արդյոք իրենցից կպահանջվի պատասխանել անձնական հարցերի, բացատրել իրենց արտաքին տեսքի և անձը հաստատող փաստաթղթերի միջև տարբերությունները կամ նույնականացման գործընթացի ընթացքում ենթարկվել ավելորդ ուշադրության: Մյուսները մտահոգություն են հայտնել, որ այլ ընտրողների ներկայությամբ տեղի ունեցող փոխգործակցությունը կարող է խախտել իրենց գաղտնիությունը կամ ակամա բացահայտել անձնական տեղեկատվություն:

Տրանսգենդեր այն մասնակիցների համար, ովքեր հնարավորություն չեն ունեցել թարմացնելու իրենց անձը հաստատող փաստաթղթերը, այս մտահոգությունները նկարագրվել են որպես քվեարկության հետ կապված հուզական սթրեսի պատճառ: Թեև մասնակիցները հիմնականում ընդունում էին, որ ընտրական պաշտոնյաները պարտավոր են ստուգել ընտրողների ինքնությունը՝ Ընտրական օրենսգրքին համապատասխան, նրանք ընդգծում էին, որ կարևոր է ապահովել այս ընթացակարգերի հետևողական, հարգալից իրականացումը՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով անձի արժանապատվությանը:

Մասնակիցները նաև ընդգծել են քվեարկության ողջ գործընթացում գաղտնիության պահպանման կարևորությունը: Մի շարք մասնակիցներ նշել են, որ ընտրական մասնակցության նկատմամբ վստահությունը կբարձրանար, եթե իրենք վստահ լինեին, որ ինքնության ստուգումն իրականացվելու է մասնագիտորեն, զուսպ և առանց ավելորդ մեկնաբանությունների կամ ուշադրության:

Կարևոր է նշել, որ խորհրդակցությունները ինքնության ստուգումը չեն արձանագրել որպես բոլոր տրանսգենդեր ընտրողների համար խոչընդոտ: Փորձառությունները զգալիորեն տարբերվում էին՝ կախված անհատական հանգամանքներից, տեղական համատեքստից և պետական կառույցների հետ նախկին փոխգործակցություններից: Այնուամենայնիվ, տարբեր տարածաշրջաններում կրկնվող մտահոգությունները ցույց են տալիս, որ առկա ընթացակարգերի հարգալից կիրառման վերաբերյալ ավելի մեծ հստակությունը կարող է նպաստել որոշ ընտրողների վստահության բարձրացմանը:

Այս արդյունքները ցույց են տալիս, որ ընտրությունների հասանելիությունը կախված է ոչ միայն իրավական դրույթներից, այլև այն բանից, թե ինչպես են վարչական ընթացակարգերը գործնականում իրականացվում և ընկալվում: Հաղորդակցության, գաղտնիության և անձնակազմի իրազեկվածության փոքր բարելավումները կարող են զգալի ազդեցություն ունենալ ընտրողների վստահության վրա՝ առանց ընտրական գործընթացների ամբողջականությանը կամ անվտանգությանը վնասելու:

«Ես հասկանում եմ, թե ինչու պետք է ստուգվի իմ ինքնությունը: Իմ մտահոգությունն այն է, թե արդյոք գործընթացը կիրականացվի հարգալից կերպով և առանց ավելորդ ուշադրություն գրավելու»:

«Երբեմն սթրեսը սկսվում է ընտրությունների օրվանից առաջ, որովհետև չգիտեմ, թե ինչպես է իրականացվելու նույնականացման գործընթացը»:

«Ես ուզում եմ, որ ինձ վերաբերվեն ինչպես ցանկացած այլ ընտրողի: Հարգանքն ու գաղտնիությունը կարևոր են»:

Ինչու է սա կարևոր

Ընտրությունների նկատմամբ հանրային վստահությունն ամրապնդվում է, երբ բոլոր ընտրողները զգում են, որ վարչական ընթացակարգերը իրականացվում են արդար, հետևողական և հարգալից կերպով:

Այն տրանսգենդեր ընտրողների համար, որոնց անձը հաստատող փաստաթղթերում առկա տեղեկատվությունը կարող է ամբողջությամբ չհամապատասխանել նրանց գենդերային արտահայտմանը, նույնականացման ընթացակարգերի իրականացման վերաբերյալ անորոշությունը կարող է խոչընդոտել մասնակցությանը, նույնիսկ եթե ի վերջո խտրականություն չի տեղի ունենում: Այս մտահոգություններին անդրադառնալը չի պահանջում փոխել ընտրողների նույնականացման հիմնարար սկզբունքները: Փոխարենը՝ անհրաժեշտ է ապահովել առկա ընթացակարգերի կիրառումն այնպես, որ պաշտպանվեն գաղտնիությունը, պրոֆեսիոնալիզմը և հավասար վերաբերմունքը:

Հարգալից վարչական գործելակերպի և հստակ հաղորդակցության ամրապնդման միջոցով ընտրական մարմինները կարող են օգնել ապահովելու, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք կարողանան վստահությամբ իրացնել իրենց ժողովրդավարական իրավունքները՝ պահպանելով ընտրական գործընթացի ամբողջականությունը:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Արդյունքները մատնանշում են մի շարք գործնական միջոցներ, որոնք կարող են ամրապնդել ընտրողների վստահությունը՝ պահպանելով ընտրական ընթացակարգերի ամբողջականությունը:

- Ընտրատեղամասերի պաշտոնյաների վերապատրաստման ծրագրերում ներառել ինքնության հարգալից, անկողմնակալ և գաղտնի ստուգման վերաբերյալ ուղեցույցներ:
- Ամրապնդել ինքնության ստուգման հետ կապված փոխգործակցության ընթացքում ընտրողների գաղտնիության պաշտպանության կարևորությունը:
- Ապահովել, որ ընտրական պաշտոնյաները գործնական ուղեցույցներ ստանան այն իրավիճակների վերաբերյալ, երբ ընտրողի արտաքին տեսքը տարբերվում է անձը հաստատող փաստաթղթերից՝ միաժամանակ հետևողականորեն և հարգալից կերպով կիրառելով Ընտրական օրենսգիրքը:
- Հանրությանը հստակ հաղորդակցել, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք ունեն առանց խտրականության քվեարկելու իրավունք, և որ ընտրական ընթացակարգերի իրականացման հետ կապված մտահոգությունները կարող են հաղորդվել սահմանված բոլորքների ներկայացման մեխանիզմների միջոցով:

5.3 Տրանսգենդեր ընտրողների վրա ազդող վարչական և ինքնության հետ կապված խոչընդոտներ

Հավասար հասանելիության ապահովում հարգալից ընտրական կառավարման միջոցով

Ներառական ընտրական գործընթացը պահանջում է, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք կարողանան հաստատել իրենց ինքնությունը և քվեարկել՝ իրենց արժանապատվությունը, գաղտնիությունը և հավասար վերաբերմունքը պաշտպանող պայմաններում: Ինքնության ստուգումը կարևոր երաշխիք է ընտրությունների ամբողջականությունը պահպանելու համար: Միևնույն ժամանակ, այս ընթացակարգերի իրականացումը պետք է նվազագույնի հասցնի անհարկի խոչընդոտները, որոնք կարող են ընտրելու իրավունք ունեցող անձանց հետ պահել մասնակցությունից:

Խորհրդակցությունների ընթացքում ի հայտ եկած թեմաներից տրանսգենդեր մասնակիցները հետևողականորեն նշել են քվեարկության ընթացքում ինքնության ստուգման հետ կապված մտահոգություններ: Այս մտահոգությունները չեն վերաբերում ինքնության ստուգման սկզբունքին, որը մասնակիցները հիմնականում ընդունում էին որպես ընտրական կառավարման անհրաժեշտ բաղադրիչ: Փոխարենը, դրանք կապված էին այն բանի հետ, թե ինչպես կարող են ինքնության ստուգման ընթացակարգերն ընկալվել այն անձանց կողմից, որոնց արտաքին տեսքը, անունը կամ գենդերային արտահայտումը տարբերվում է անձը հաստատող պաշտոնական փաստաթղթերում առկա տեղեկատվությունից:

Մասնակիցները նշել են, որ նման իրավիճակները կարող են ընտրությունների օրվանից առաջ անորոշություն առաջացնել: Ոմանք նկարագրել են անհանգստություն այն հարցի շուրջ, թե արդյոք իրենցից կպահանջվի պատասխանել անձնական հարցերի, բացատրել իրենց արտաքին տեսքի և անձը հաստատող փաստաթղթերի միջև տարբերությունները կամ նույնականացման գործընթացի ընթացքում ենթարկվել ավելորդ ուշադրության: Մյուսները մտահոգություն են հայտնել, որ այլ ընտրողների ներկայությամբ տեղի ունեցող փոխգործակցությունը կարող է խախտել իրենց գաղտնիությունը կամ ակամա բացահայտել անձնական տեղեկատվություն:

Տրանսգենդեր այն մասնակիցների համար, ովքեր հնարավորություն չեն ունեցել թարմացնելու իրենց անձը հաստատող փաստաթղթերը, այս մտահոգությունները նկարագրվել են որպես քվեարկության հետ կապված հուզական սթրեսի պատճառ: Թեև մասնակիցները հիմնականում ընդունում էին, որ ընտրական պաշտոնյաները պարտավոր են ստուգել ընտրողների ինքնությունը՝ Ընտրական օրենսգրքին համապատասխան, նրանք ընդգծում էին, որ կարևոր է ապահովել այս ընթացակարգերի հետևողական, հարգալից իրականացումը՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով անձի արժանապատվությանը:

Մասնակիցները նաև ընդգծել են քվեարկության ողջ գործընթացում գաղտնիության պահպանման կարևորությունը: Մի շարք մասնակիցներ նշել են, որ ընտրական մասնակցության նկատմամբ վստահությունը կբարձրանար, եթե իրենք վստահ լինեին, որ ինքնության ստուգումն իրականացվելու է մասնագիտորեն, զուսպ և առանց ավելորդ մեկնաբանությունների կամ ուշադրության:

Կարևոր է նշել, որ խորհրդակցությունները ինքնության ստուգումը չեն արձանագրել որպես բոլոր տրանսգենդեր ընտրողների համար խոչընդոտ: Փորձառությունները զգալիորեն տարբերվում էին՝ կախված անհատական հանգամանքներից, տեղական համատեքստից և պետական կառույցների հետ նախկին փոխգործակցություններից: Այնուամենայնիվ, տարբեր տարածաշրջաններում կրկնվող մտահոգությունները ցույց են տալիս, որ առկա ընթացակարգերի հարգալից կիրառման վերաբերյալ ավելի մեծ հստակությունը կարող է նպաստել որոշ ընտրողների վստահության բարձրացմանը:

Այս արդյունքները ցույց են տալիս, որ ընտրությունների հասանելիությունը կախված է ոչ միայն իրավական դրույթներից, այլև այն բանից, թե ինչպես են վարչական ընթացակարգերը գործնականում իրականացվում և ընկալվում: Հաղորդակցության, գաղտնիության և անձնակազմի իրազեկվածության փոքր բարելավումները կարող են զգալի ազդեցություն ունենալ ընտրողների վստահության վրա՝ առանց ընտրական գործընթացների ամբողջականությանը կամ անվտանգությանը վնասելու:

«Ես հասկանում եմ, թե ինչու պետք է ստուգվի իմ ինքնությունը: Իմ մտահոգությունն այն է, թե արդյոք գործընթացը կիրականացվի հարգալից կերպով և առանց ավելորդ ուշադրություն գրավելու»:

«Երբեմն սթրեսը սկսվում է ընտրությունների օրվանից առաջ, որովհետև չգիտեմ, թե ինչպես է իրականացվելու նույնականացման գործընթացը»:

«Ես ուզում եմ, որ ինձ վերաբերվեն ինչպես ցանկացած այլ ընտրողի: Հարգանքն ու գաղտնիությունը կարևոր են»:

Ինչու է սա կարևոր

Ընտրությունների նկատմամբ հանրային վստահությունն ամրապնդվում է, երբ բոլոր ընտրողները զգում են, որ վարչական ընթացակարգերը իրականացվում են արդար, հետևողական և հարգալից կերպով:

Այն տրանսգենդեր ընտրողների համար, որոնց անձը հաստատող փաստաթղթերում առկա տեղեկատվությունը կարող է ամբողջությամբ չհամապատասխանել նրանց գենդերային արտահայտմանը, նույնականացման ընթացակարգերի իրականացման վերաբերյալ անորոշությունը կարող է խոչընդոտել մասնակցությանը, նույնիսկ եթե ի վերջո խտրականություն չի տեղի ունենում: Այս մտահոգություններին անդրադառնալը չի պահանջում փոխել ընտրողների նույնականացման հիմնարար սկզբունքները: Փոխարենը՝ անհրաժեշտ է ապահովել առկա ընթացակարգերի կիրառումն այնպես, որ պաշտպանվեն գաղտնիությունը, պրոֆեսիոնալիզմը և հավասար վերաբերմունքը:

Հարգալից վարչական գործելակերպի և հստակ հաղորդակցության ամրապնդման միջոցով ընտրական մարմինները կարող են օգնել ապահովելու, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք կարողանան վստահությամբ իրացնել իրենց ժողովրդավարական իրավունքները՝ պահպանելով ընտրական գործընթացի ամբողջականությունը:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Արդյունքները մատնանշում են մի շարք գործնական միջոցներ, որոնք կարող են ամրապնդել ընտրողների վստահությունը՝ պահպանելով ընտրական ընթացակարգերի ամբողջականությունը:

- Ընտրատեղամասերի պաշտոնյաների վերապատրաստման ծրագրերում ներառել ինքնության հարգալից, անկողմնակալ և գաղտնի ստուգման վերաբերյալ ուղեցույցներ:
- Ամրապնդել ինքնության ստուգման հետ կապված փոխգործակցության ընթացքում ընտրողների գաղտնիության պաշտպանության կարևորությունը:
- Ապահովել, որ ընտրական պաշտոնյաները գործնական ուղեցույցներ ստանան այն իրավիճակների վերաբերյալ, երբ ընտրողի արտաքին տեսքը տարբերվում է անձը հաստատող փաստաթղթերից՝ միաժամանակ հետևողականորեն և հարգալից կերպով կիրառելով Ընտրական օրենսգիրքը:
- Հանրությանը հստակ հաղորդակցել, որ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր անձինք ունեն առանց խտրականության քվեարկելու իրավունք, և որ ընտրական ընթացակարգերի իրականացման հետ կապված մտահոգությունները կարող են հաղորդվել սահմանված բողոքների ներկայացման մեխանիզմների միջոցով:

5.4 Ընտրական մասնակցության վրա ազդող աշխարհագրական և սոցիալական անհավասարություններ ներառական մասնակցության ապահովում Հայաստանի բոլոր մարզերում

Հավասար ընտրական իրավունքի սկզբունքը դուրս է գալիս քվեարկելու իրավունքի իրավական երաշխիքներից: Այն նաև պահանջում է, որ բոլոր քաղաքացիները, անկախ իրենց բնակության վայրից կամ անձնական հանգամանքներից, ունենան ընտրական տեղեկատվության հասանելիության, քաղաքացիական կյանքին մասնակցելու և ժողովրդավարական գործընթացներում վստահությամբ ներգրավվելու հավասար հնարավորություններ:

Սույն փաստաթղթի համար հավաքագրված ապացույցները ցույց են տալիս, որ աշխարհագրական դիրքը և սոցիալական հանգամանքները կարող են էականորեն ազդել Հայաստանում LQFSHՔ+ անձանց ընտրական մասնակցության վրա: Լոռու, Շիրակի և Սյունիքի մասնակիցները հետևողականորեն նկարագրել են Երևանի բնակիչներից տարբերվող փորձառություններ՝ ընդգծելով տեղեկատվության, աջակցության ծառայությունների և անվտանգ քաղաքացիական տարածքների անհավասար հասանելիության ազդեցությունը:

Շատ մասնակիցների համար գյուղական համայնքներում ավելի քիչ հնարավորություններ են եղել մասնակցելու քաղաքացիական կրթության նախաձեռնություններին, հանրային քննարկումներին կամ ընտրություններին վերաբերող համայնքահեն միջոցառումներին: Մայրաքաղաքից դուրս LQFSHՔ+ անձանց նկատմամբ դրական վերաբերմունք ունեցող կազմակերպությունների և անվտանգ տարածքների սահմանափակ առկայությունը ևս նվազեցրել է ընտրական հարցերի քննարկման, խորհրդատվություն ստանալու կամ իրազեկման նախաձեռնություններին մասնակցելու հնարավորությունները:

Մասնակիցները նաև նկարագրել են սերտ սոցիալական միջավայրերի ազդեցությունը, որտեղ գաղտնիության և սոցիալական տեսանելիության վերաբերյալ մտահոգությունները կարող են ազդել քաղաքացիական մասնակցության վերաբերյալ որոշումների վրա: Փոքր համայնքներում անձինք հաճախ նշել են, որ հանրային վայրերում իրենց ավելի տեսանելի են զգում և ավելի մեծ մտահոգություն ունեն հնարավոր խարանի կամ իրենց ինքնության անցանկալի բացահայտման վերաբերյալ:

Այս դինամիկան հատկապես ակնհայտ էր այն մասնակիցների շրջանում, որոնք իրենց տեղական համայնքներում բացահայտ ԼԳՏԻՔ+ չեն: Մի շարք մասնակիցներ նշել են, որ գաղտնիության վերաբերյալ մտահոգություններն ազդում էին ոչ միայն համայնքային միջոցառումներին մասնակցելու պատրաստակամության, այլև պետական և հանրային ավելի լայն ինստիտուտների հետ փոխգործակցելու վստահության վրա:

Լեռնային Ղարաբաղից տեղահանված մասնակիցները նկարագրել են տեղահանության, սոցիալական ինտեգրման և տեղեկատվության հասանելիության հետ կապված լրացուցիչ մարտահրավերներ: Շատերը նշել են, որ տեղահանությունը խաթարել է նախկին սոցիալական կապերն ու համայնքային աջակցության համակարգերը՝ դժվարացնելով քաղաքացիական տեղեկատվության վստահելի աղբյուրներին հասանելիությունը կամ տեղական ժողովրդավարական գործընթացներին հետևողական մասնակցությունը:

ԼԳՏԻՔ+ երիտասարդ մասնակիցները ևս նշել են քաղաքացիական փորձի սահմանափակության և պաշտոնական քաղաքական գործընթացներում ներգրավվածության ավելի ցածր մակարդակի հետ կապված խոչընդոտներ: Թեև շատերը մեծ հետաքրքրություն են արտահայտել ընտրություններին մասնակցելու նկատմամբ, նրանք շեշտել են հասանելի տեղեկատվության, փոխադարձ աջակցության և ընտրական հարցերը անվտանգ ու հարգալից միջավայրում քննարկելու հնարավորությունների կարևորությունը:

Չնայած այս մարտահրավերներին՝ մասնակիցները հետևողականորեն ցույց են տվել քաղաքացիական մասնակցության նկատմամբ բարձր պատրաստակամություն, երբ համապատասխան հնարավորություններ են ստեղծվել: Համայնքային խորհրդակցությունները ցույց են տվել, որ տեղայնացված և փոխադարձ աջակցությամբ իրականացվող նախաձեռնությունները ստեղծել են այնպիսի տարածքներ, որտեղ մասնակիցներն իրենց հարմարավետ են զգացել ընտրական հարցեր քննարկելու, հարցեր տալու և իրենց քաղաքական իրավունքներն իրացնելու նկատմամբ վստահությունը բարձրացնելու հարցում:

Այս արդյունքները ցույց են տալիս, որ ներառական ընտրական մասնակցությունը կախված է ոչ միայն ազգային քաղաքականություններից, այլև այն բանից, թե արդյոք իրազեկման, տեղեկատվության և քաղաքացիական ներգրավվածության հնարավորությունները հասանելի են Հայաստանի բոլոր մարզերի համայնքներին:

«Ընտրությունների հետ կապված միջոցառումների մեծ մասը տեղի է ունենում Երևանում: Մեր մարզում հազվադեպ ենք հնարավորություն ունենում այս հարցերը քննարկելու անվտանգ միջավայրում»:

«Փոքր համայնքում բոլորը միմյանց ճանաչում են: Երբեմն ամենամեծ մարտահրավերը պարզապես հանրային կերպով մասնակցելու համար հարմարավետ զգալն է»:

«Տեղահանությունից հետո ստիպված էի կյանքս նորից սկսել: Ընտրություններն ինձ համար կարևոր էին, բայց վստահելի տեղեկատվություն և աջակցություն գտնելը միշտ չէ, որ հեշտ էր»:

Ինչու է սա կարևոր

Ժողովրդավարական մասնակցությունը չպետք է կախված լինի անձի բնականության վայրից, համայնքային ցանցերի հասանելիությունից կամ սոցիալական հանգամանքներից:

Երբ քաղաքացիական կրթությունը, հանրային երկխոսությունը և ընտրական իրազեկումը կենտրոնացած են խոշոր քաղաքային կենտրոններում, այլ վայրերում ապրող մարզինալացված համայնքները կարող են բախվել տեղեկացված մասնակցության լրացուցիչ խոչընդոտների: Այս անհավասարությունները կարող են նպաստել ընտրական գործընթացների նկատմամբ վստահության նվազմանը և իմաստալից քաղաքացիական ներգրավվածության հնարավորությունների կրճատմանը:

Ներառական ժողովրդավարության ամրապնդումը, հետևաբար, պահանջում է շարունակական ջանքեր՝ ապահովելու, որ ընտրողների իրազեկումը, հանրային տեղեկատվությունը և համայնքային ներգրավվածության նախաձեռնությունները հասնեն երկրի բոլոր մարզերին, հատկապես այն համայնքներին, որոնք պատմականորեն սահմանափակ հասանելիություն են ունեցել նման հնարավորությունների նկատմամբ:

Համայնքահեն կազմակերպությունները և տարածաշրջանային առաջնորդները կարող են կարևոր լրացուցիչ դեր ունենալ՝ ընդլայնելով ընտրական տեղեկատվության տարածումը և նպաստելով ինստիտուտների ու տեղական համայնքների միջև վստահության ձևավորմանը:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Արդյունքները ցույց են տալիս ընտրական մասնակցության տարածաշրջանային ներառականությունն ամրապնդելու մի շարք հնարավորություններ.

- Ընտրողների համայնքահեն իրազեկման նախաձեռնություններն ընդլայնել Երևանի սահմաններից դուրս՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով անբավարար սպասարկվող մարզերին:
- Ամրապնդել ընտրական ինստիտուտների և տեղական քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների միջև համագործակցությունը՝ մարզինալացված համայնքների իրազեկման հասանելիությունը բարելավելու նպատակով:
- Ապահովել, որ հանրային տեղեկատվական արշավները հասանելի լինեն գյուղական համայնքներում լայնորեն կիրառվող հաղորդակցության ալիքներով:
- Քաղաքացիական կրթության և ընտրողների իրազեկման նախաձեռնությունների նախագծման ժամանակ հաշվի առնել ներքին տեղահանված անձանց և սոցիալապես խոցելի այլ խմբերի կարիքները:
- Աջակցել փոխադարձ առաջնորդությամբ քաղաքացիական ներգրավվածության նախաձեռնություններին, որոնք ձևավորում են տեղական վստահություն և խրախուսում ժողովրդավարական գործընթացներին տեղեկացված մասնակցությունը:

5.5 Վստահություն ինստիտուտների նկատմամբ, բողոքների ներկայացման մեխանիզմներ և ընտրական հաշվետվողականություն

Ընտրական ինստիտուտների նկատմամբ վստահությունը՝ ժողովրդավարական մասնակցության հիմք

Ընտրական ինստիտուտների նկատմամբ հանրային վստահությունը կարևոր է ժողովրդավարական կառավարման համար: Քաղաքացիներն ավելի հավանական է, որ մասնակցեն ընտրություններին, երբ վստահ են, որ ընտրական մարմինները գործընթացը կկառավարեն անկողմնակալ կերպով, կպաշտպանեն իրենց իրավունքները և արդյունավետորեն կարձագանքեն մտահոգություններին կամ բողոքներին:

Մարգինալացված համայնքների համար ինստիտուտների նկատմամբ վստահությունն առավել կարևոր է: Ընտրություններին մասնակցելու պատրաստակամությունը կախված է ոչ միայն քվեարկության ընթացակարգերի արդար իրականացման նկատմամբ վստահությունից, այլև այն համոզմունքից, որ խտրականության, ահաբեկման կամ ընթացակարգային խախտումների հետ կապված մտահոգությունները, դրանց ի հայտ գալու դեպքում, պատշաճ կերպով կքննարկվեն:

Սույն փաստաթղթի շրջանակում իրականացված խորհրդակցությունների ընթացքում մասնակիցները հիմնականում աջակցություն են հայտնել ժողովրդավարական ինստիտուտներին և ընդունել ընտրական վերահսկողության կարևորությունը: Միևնույն ժամանակ, շատերը նշել են ընտրական գործընթացների ընթացքում առաջացող մտահոգությունների մասին հաղորդելու հասանելի մեխանիզմների վերաբերյալ անորոշությունը:

Մասնակիցները հաճախ նշել են, որ ծանոթ են ընտրական իրավունքների պաշտպանության գործում ներգրավված տարբեր ինստիտուտների դերերին և պարտականություններին, այդ թվում՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի, ընտրական հանձնաժողովների, իրավապահ մարմինների և Մարդու իրավունքների պաշտպանի: Այս անորոշությունը նպաստել է այն հարցում անվստահությանը, թե որտեղ պետք է ներկայացվեն մտահոգությունները և ինչ արդյունքներ կարելի է ողջամտորեն ակնկալել:

Մի շարք մասնակիցներ նշել են, որ նույնիսկ այն դեպքում, երբ պաշտոնական հաղորդման մեխանիզմներ գոյություն ունեն, իրենք վստահ չեն, թե արդյոք իրենց մտահոգությունները լուրջ կդիտարկվեն կամ արդյունավետորեն կլուծվեն: Այս ընկալումները հաճախ ձևավորվել են ընտրական համատեքստից դուրս ունեցած նախկին փորձառությունների ազդեցությամբ, այդ թվում՝ այլ պետական հաստատությունների հետ փոխգործակցության արդյունքում, երբ մասնակիցները զգացել են, որ իրենց մտահոգությունները պատշաճ կերպով չեն հասկացվել կամ լուծվել:

Որոշ մասնակիցներ նաև ընդգծել են, որ բողոքների ներկայացման ընթացակարգերի վերաբերյալ անորոշությունը կարող է խոչընդոտել միջադեպերի մասին հաղորդմանը, հատկապես այն դեպքերում, երբ խնդիրը կապված է զգայուն անձնական տեղեկատվության կամ սեռական կողմնորոշման կամ գենդերային ինքնության անցանկալի բացահայտման վախի հետ:

Կարևոր է, որ մասնակիցները հաղորդման մեխանիզմների բացակայությունը չեն դիտարկել որպես հիմնական մարտահրավեր: Ավելի շուտ, նրանք ընդգծել են արդեն գոյություն ունեցող մեխանիզմների վերաբերյալ իրազեկվածության, հասանելիության և վստահության բարձրացման անհրաժեշտությունը: Մասնակիցները նշել են, որ առկա երաշխիքների, բողոքների ներկայացման ընթացակարգերի և ինստիտուցիոնալ պարտականությունների վերաբերյալ հստակ տեղեկատվությունը կարող է նպաստել ընտրական մասնակցության նկատմամբ ավելի մեծ վստահության ձևավորմանը:

Խորհրդակցությունները նաև ընդգծել են պետական ինստիտուտների և համայնքային կազմակերպությունների միջև հաղորդակցության կարևորությունը: Մասնակիցներն ավելի մեծ վստահություն են հայտնել մտահոգությունների մասին հաղորդելու հարցում, երբ աջակցություն են ստացել վստահելի քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններից, որոնք կարող էին տրամադրել տեղեկատվություն, ուղղորդում կամ անհրաժեշտության դեպքում ուղղորդել համապատասխան ծառայությունների:

Այս արդյունքները ցույց են տալիս, որ ինստիտուցիոնալ վստահության ամրապնդումը պահանջում է ոչ միայն արդյունավետ հաշվետվողականության մեխանիզմներ, այլև հանրային իրազեկվածության բարձրացում այն մասին, թե ինչպես են այդ մեխանիզմները գործում և ինչպես կարող են քաղաքացիները օգտվել դրանցից:

Համայնքի ձայներ

«Գիտեմ, որ խնդրի մասին հաղորդելու համար ինչ-որ տեղ պետք է լինի, բայց անկեղծ ասած՝ չգիտեմ՝ որտեղից սկսել»:

«Եթե քվեարկության ժամանակ ինչ-որ բան տեղի ունենար, հավանաբար նախ կպատմեի իմ համայնքային կազմակերպությանը, նախքան պետական հաստատություն դիմելը»:

«Իմանալը, որ մտահոգությունների մասին հաղորդելու հստակ գործընթաց կա, ինձ ավելի վստահ կդարձներ մասնակցելու հարցում»:

Ինչու է սա կարևոր

Ընտրական հաշվետվողականությունը կախված է ոչ միայն ինստիտուտների գոյությունից, այլև հանրային վստահությունից, որ այդ ինստիտուտները հասանելի են, անկողմնակալ և արձագանքող:

Երբ ընտրողները վստահ չեն, թե ինչպես օգնություն ստանալ կամ մտահոգությունների մասին հաղորդել, միջադեպերը կարող են չփաստագրվել, ինստիտուցիոնալ ուսուցման հնարավորությունները կարող են կորչել, իսկ ժողովրդավարական գործընթացների նկատմամբ վստահությունը կարող է նվազել:

Առկա երաշխիքների վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացումը և ընտրական ինստիտուտների ու համայնքների միջև հաղորդակցության ամրապնդումը կարող են նպաստել հանրային վստահության ամրապնդմանը՝ միաժամանակ բարելավելով ընտրությունների ընդհանուր որակն ու վստահելիությունը:

Ընտրական մարմինների համար բողոքների ներկայացման ընթացակարգերի վերաբերյալ թափանցիկության բարձրացումը պարզապես վարչական բարելավում չէ. այն կարևոր միջոց է ժողովրդավարական մասնակցության ամրապնդման և ընտրական գործընթացի ողջ ընթացքում յուրաքանչյուր ընտրողի պաշտպանվածության զգացումն ապահովելու համար:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Ապացույցները ցույց են տալիս ընտրական հաշվետվողականության նկատմամբ վստահությունն ամրապնդելու մի շարք հնարավորություններ.

- Հասանելի ընտրողների իրազեկման նյութերի միջոցով բարձրացնել առկա ընտրական բողոքների և բողոքարկման մեխանիզմների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածությունը:
- Հստակ հաղորդակցել ընտրական իրավունքների պաշտպանության համար պատասխանատու ինստիտուտների դերերն ու պարտականությունները:
- Ապահովել, որ հաղորդման ընթացակարգերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը հասանելի լինի հեշտ ընկալելի ձևաչափերով և լայնորեն տարածվի ընտրությունների օրվանից առաջ:
- Ամրապնդել ընտրական ինստիտուտների, Մարդու իրավունքների պաշտպանի և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների միջև համագործակցությունը՝ իրազեկումն ու ուղղորդման մեխանիզմները բարելավելու նպատակով:
- Խրախուսել ընտրական մարմինների և մարգինալացված համայնքների ներկայացուցիչների միջև պարբերական երկխոսությունը՝ մասնակցության խոչընդոտները բացահայտելու և ընտրական գործընթացների նկատմամբ հանրային վստահությունը բարելավելու համար:

5.6 Համայնքահեն մոտեցումները ամրապնդում են ժողովրդավարական մասնակցությունը

Ներառական ընտրությունների ձևավորում գործընկերության և համայնքային ներգրավվածության միջոցով

Թեև սույն փաստաթուղթը բացահայտում է ընտրական մասնակցության վրա ազդող մի շարք խոչընդոտներ, ապացույցները նաև ցույց են տալիս, որ համայնքահեն նախաձեռնությունները կարող են կարևոր դեր ունենալ ժողովրդավարական ներգրավվածության ամրապնդման և ընտրական գործընթացների նկատմամբ վստահության ձևավորման գործում:

Խորհրդակցությունների ողջ ընթացքում մասնակիցները հետևողականորեն ընդգծել են, որ ավելի հավանական է, որ իրենք կծանոթանան ընտրական տեղեկատվությանը, կմասնակցեն քննարկումներին և կդիմեն խորհրդատվության, երբ գործողությունները կազմակերպվում են վստահելի համայնքային կազմակերպությունների կամ փոխադարձ կրթության մասնագետների կողմից: Ծանոթ և ներառական միջավայրերը մասնակիցներին հնարավորություն են տվել բաց քննարկելու զգայուն հարցերը, տալու գործնական հարցեր և փոխանակելու փորձառություններ, որոնք նրանք կարող էին անհարմար զգալ ավելի պաշտոնական միջավայրերում կիսվելու համար:

Ծրագիրը ցույց է տվել, որ համայնքային կազմակերպությունները կարող են արդյունավետ գործընկերներ լինել ընտրողների իրազեկման հասանելիությունն ընդլայնելու գործում, հատկապես այն բնակչության շրջանում, որը սահմանափակ կապ ունի քաղաքացիական կրթության ավանդական նախաձեռնությունների հետ: Տարածաշրջանային խորհրդակցությունների, փոխադարձ աջակցության վրա հիմնված իրազեկման, թվային ներգրավվածության և ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդների միջոցով ծրագիրը հասել է այն համայնքի անդամներին, որոնք այլապես կարող էին դուրս մնալ ընտրական իրազեկման ավելի լայն ջանքերից:

Մասնակիցները նաև ընդգծել են փոխադարձ ուսուցման արժեքը: Ընդհանուր կենսափորձ ունեցող անձանց կողմից ուղղորդվող քննարկումները ընկալվել են որպես հասանելի, համապատասխան և վստահելի: Պաշտոնական ընտրական տեղեկատվությունը փոխարինելու փոխարեն՝ համայնքահեն նախաձեռնությունները լրացրել են առկա հանրային տեղեկատվությունը՝ ընտրական ընթացակարգերը վերաժելով գործնական ուղեցույցների, որոնք արտացոլում էին մասնակիցների առօրյա իրականությունն ու մտահոգությունները:

Խորհրդակցությունները նաև ցույց են տվել ժողովրդավարական գործընթացների նկատմամբ ներգրավվածության բարձրացմանն ուղղված նորարարական քաղաքացիական կրթության գործիքների ներուժը: Ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդները մասնակիցներին խրախուսել են համագործակցային և հասանելի ձևով ուսումնասիրելու ընտրական իրավունքները, քվեարկության ընթացակարգերը և քաղաքացիական պարտականությունները: Մասնակիցները նշել են, որ այս մոտեցումներն ավելի ներգրավող են, քան ավանդական տեղեկատվական նյութերը, և ստեղծում են տեղական համայնքներում հետագա քննարկումների հնարավորություններ:

Մեկ այլ կարևոր արդյունք էր պետական ինստիտուտների և մարզինալացված համայնքների միջև կառուցակարգված երկխոսության արժեքը: Մասնակիցները կարևորել են իրենց փորձառությունները կիսելու և ընտրական մասնակցության վերաբերյալ քննարկումներին ներդրում ունենալու հնարավորությունները: Շատերը շեշտել են, որ իմաստալից խորհրդակցությունը ոչ միայն բարելավում է հանրային քաղաքականության որակը, այլև ամրապնդում է այն վստահությունը, որ ինստիտուտներն արձագանքում են բոլոր քաղաքացիների կարիքներին:

Այս արդյունքները միասին ցույց են տալիս, որ ներառական ընտրությունների ամրապնդումը միայն ընտրական մարմինների պատասխանատվությունը չէ: Կայուն առաջընթացը կախված է պետական ինստիտուտների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, համայնքային առաջնորդների և հենց քաղաքացիների համագործակցությունից: Համայնքային կազմակերպություններն արժեքավոր գիտելիք ունեն մարգինալացված բնակչության առջև ծառացող խոչընդոտների վերաբերյալ և կարող են աջակցել ինստիտուտներին ավելի ներառական և արձագանքող իրազեկման, ընտրողների կրթության և մասնակցության նախաձեռնությունների նախագծման գործում:

Ծրագրի շրջանակում փաստագրված փորձառությունները ցույց են տալիս, որ երբ մարգինալացված համայնքները ներգրավվում են որպես գործընկերներ, այլ ոչ միայն որպես շահառուներ, նրանք ակտիվորեն նպաստում են ժողովրդավարական մասնակցության ամրապնդմանը և ավելի ներառական կառավարման խթանմանը:

Համայնքի ձայներ

«Աշխատարանն առաջին անգամն էր, երբ ինձ հարմարավետ զգացի ընտրությունների վերաբերյալ հարցեր տալու հարցում՝ առանց դատված լինելու մտահոգության»:

«Այլ մարդկանց փորձառությունները լսելն ինձ օգնեց հասկանալու, որ իմ մտահոգությունները կիսում են նաև ուրիշները, և որ մասնակցությունը շարունակում է կարևոր լինել»:

«Համայնքային կազմակերպությունները հասկանում են, թե ինչպես հասնել այն մարդկանց, որոնք հաճախ չեն մասնակցում հանրային միջոցառումներին: Դա իսկապես մեծ տարբերություն է ստեղծում»:

Ինչու է սա կարևոր

Ներառական ժողովրդավարությունը կախված է բոլոր քաղաքացիների իմաստալից մասնակցությունից, ներառյալ այն անձանց, որոնց ձայները հաճախ բավարար չափով ներկայացված չեն հանրային որոշումների կայացման գործընթացներում:

Համայնքային կազմակերպությունները լավ դիրքում են ընտրական ինստիտուտների աշխատանքը լրացնելու համար՝ երկխոսություն կազմակերպելու, հասանելի տեղեկատվություն տարածելու, վստահություն ձևավորելու և այն խոչընդոտները բացահայտելու միջոցով, որոնք այլապես կարող են անտեսանելի մնալ: Նրանց դերը պետք է դիտարկվի որպես պաշտոնական ընտրական գործընթացների ամրապնդող, այլ ոչ թե դրանք փոխարինող դեր:

Պետական ինստիտուտների և համայնքահեն կազմակերպությունների միջև գործընկերությունը կարող է նպաստել ավելի հասանելի ընտրողների իրազեկմանը, հանրային վստահության բարձրացմանը և ավելի արձագանքող ընտրական քաղաքականությունների մշակմանը: Այս գործընկերությունները հատկապես արժեքավոր են այն համայնքների ներգրավման համար, որոնք պատմականորեն ենթարկվել են սոցիալական բացառման կամ ունեցել են քաղաքացիական մասնակցության նախաձեռնությունների սահմանափակ հասանելիություն:

Այս համագործակցային մոտեցումների ամրապնդումը կարող է օգնել ապահովելու, որ ընտրական գործընթացները ոչ միայն իրավականորեն հասանելի լինեն, այլև գործնականում ներառական լինեն բոլոր քաղաքացիների համար:

Քաղաքականության վերաբերյալ նկատառումներ

Ապացույցները ցույց են տալիս, որ ընտրական գործընթացի շահագրգիռ կողմերը կարող են օգուտ քաղել հետևյալից.

- Ընտրական ամբողջ ցիկլի ընթացքում, և ոչ միայն ընտրությունների ժամանակահատվածներում, մարգինալացված համայնքները ներկայացնող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ կանոնավոր երկխոսության հաստատում:
- Համայնքահեն ընտրողների իրազեկման նախաձեռնությունների աջակցություն, որոնք լրացնում են պաշտոնական հանրային տեղեկատվական արշավները:
- Մասնակցային մոտեցումների խրախուսում, որոնք համայնքի անդամներին հնարավորություն են տալիս մասնակցելու ընտրական իրազեկման գործողությունների նախագծմանը և գնահատմանը:
- Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների ճանաչում որպես մասնակցության խոչընդոտների բացահայտման և գործնական, համայնքի կարիքների վրա հիմնված լուծումների մշակման գործընկերներ:
- Թերներկայացված համայնքների հետ շարունակական խորհրդակցությունների հնարավորությունների ստեղծում՝ ժողովրդավարական կառավարման և հանրային վստահության ամրապնդման ավելի լայն ջանքերի շրջանակում:

6. Քաղաքականության առաջարկություններ

Հայաստանում ներառական ընտրական մասնակցության ամրապնդում

Սույն փաստաթղթում ներկայացված ապացույցները ցույց են տալիս, որ LԳՏԻՔ+ համայնքների ընտրական մասնակցության բարելավումը չի պահանջում առանձին ընտրական ընթացակարգերի կամ հատուկ քվեարկության մեխանիզմների ստեղծում: Փոխարենը՝ անհրաժեշտ է ապահովել, որ առկա ժողովրդավարական գործընթացները իրականացվեն բոլոր քաղաքացիների կարիքներին հասանելի, ներառական, հարգալից և արձագանքող ձևով:

Հետևյալ առաջարկությունները նպատակ ունեն աջակցելու ընտրական գործընթացի շահագրգիռ կողմերին հանրային վստահության ամրապնդման, մասնակցության խոչընդոտների նվազեցման և ժողովրդավարական գործընթացների հավասար հասանելիության խթանման գործում:

6.1 Հայաստանի Հանրապետության Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով

Որպես ընտրությունների կազմակերպման համար պատասխանատու հաստատություն՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը (ԿԸՀ) կենտրոնական դեր ունի ընտրական գործընթացների իրականացման գործում՝ այնպես, որ դրանք ներշնչեն հանրային վստահություն և պաշտպանեն բոլոր ընտրողների իրավունքները:

ԿԸՀ-ն պետք է դիտարկի.

Ներառական ընտրողների իրազեկման ամրապնդում

- Մշակել ընտրողների իրազեկման նյութեր, որոնք անդրադառնում են մարգինալացված համայնքների կողմից հաճախ բարձրացվող գործնական հարցերին և մտահոգություններին:
- Ընտրական տեղեկատվության հասանելիությունն անբավարար սպասարկվող համայնքներում բարելավելու նպատակով ընդլայնել իրազեկման գործողությունները՝ համագործակցելով տարածաշրջանային քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ:
- Ապահովել, որ քվեարկության ընթացակարգերի, ընտրողների իրավունքների և բողոքների ներկայացման մեխանիզմների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հասանելի լինի մատչելի ձևաչափերով և տարածվի ընտրությունների օրվանից բավական ժամանակ առաջ:

Հարգալից ընտրական կառավարման աջակցություն

- Ընտրատեղամասերի պաշտոնյաների վերապատրաստման մեջ ներառել հավասարության, խտրականության բացառման, գաղտնիության և հարգալից հաղորդակցության սկզբունքները:
- Ամրապնդել ընտրողների նույնականացման ընթացակարգերի մասնագիտական իրականացման վերաբերյալ ուղեցույցները՝ միաժամանակ պաշտպանելով բոլոր ընտրողների արժանապատվությունն ու գաղտնիությունը:
- Խթանել ընտրական ընթացակարգերի հետևողական կիրառումը բոլոր ընտրատեղամասերում:

Թափանցիկության և վստահության բարձրացում

- Բարձրացնել հանրային իրազեկվածությունը հասանելի բողոքների և բողոքարկման մեխանիզմների վերաբերյալ:
- Հրապարակել գործնական ուղեցույցներ, որոնք կբացատրեն, թե ինչպես կարող են ընտրողները օգնություն ստանալ կամ ընտրական ընթացակարգերի հետ կապված մտահոգությունների մասին հաղորդել:
- Շարունակել քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ երկխոսությունը՝ ընտրական հասանելիության բարելավման հնարավորությունները բացահայտելու նպատակով:

6.2 Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն

Պետական կառույցները կարևոր դեր ունեն ներառական ժողովրդավարական մասնակցության համար նպաստավոր միջավայրի ձևավորման գործում:

Համապատասխան նախարարությունները և պետական հաստատությունները պետք է.

- Աջակցեն համազգային քաղաքացիական կրթության նախաձեռնություններին, որոնք հասնում են մարզինալացված և անբավարար սպասարկվող համայնքներին:
- Խրախուսեն ներառական ընտրական մասնակցության ուղղությամբ միջգերատեսչական համագործակցությունը:
- Խթանեն հանրային իրազեկման արշավներ, որոնք ամրապնդում են ժողովրդավարական մասնակցությունը, հավասարությունը և բազմազանության նկատմամբ հարգանքը:
- Ամրապնդեն համագործակցությունը մարզինալացված բնակչության հետ աշխատող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ:
- Ներառական մասնակցության սկզբունքները ինտեգրեն ժողովրդավարական կառավարման և հանրային կառավարման ավելի լայն բարեփոխումներում:

6.3 Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպան

Մարդու իրավունքների պաշտպանը կարևոր դեր ունի հավասարության խթանման, մարդու իրավունքների մշտադիտարկման և ժողովրդավարական ինստիտուտների նկատմամբ հանրային վստահության ամրապնդման գործում:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակը կարող է.

- Շարունակել ընտրական գործընթացների հասանելիության և ներառականության մշտադիտարկումը:
- Ընտրությունների ժամանակահատվածներում բարձրացնել մարդու իրավունքների պաշտպանության առկա մեխանիզմների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածությունը:
- Հրապարակել թեմատիկ դիտարկումներ և առաջարկություններ՝ մարգինալացված համայնքների վրա ազդող խոչընդոտների վերաբերյալ:
- Ամրապնդել համայնքային կազմակերպությունների հետ համագործակցությունը՝ ուղղորդման մեխանիզմները և ազդակիր խմբերի հետ հաղորդակցությունը բարելավելու նպատակով:
- Խրախուսել խտրականության կամ անհավասար վերաբերմունքի հետ կապված մտահոգությունների գաղտնի հաղորդումը:

6.4 Քաղաքական կուսակցություններ և թեկնածուներ

Քաղաքական կուսակցությունները կարևոր դեր ունեն ապահովելու, որ ժողովրդավարական մասնակցությունը բաց և հասանելի լինի բոլոր քաղաքացիների համար:

Քաղաքական դերակատարները պետք է.

- Ընտրական քարոզարշավների ողջ ընթացքում խթանեն հարգալից և ներառական հանրային խոսույթ:
- Զերծ մնան այնպիսի հռետորաբանությունից, որը կարող է նպաստել խտրականությանը, բևեռացմանը կամ մարգինալացված համայնքների բացառմանը:
- Ապահովեն, որ քարոզարշավի միջոցառումները հասանելի և ողջունելի լինեն ընտրողների բազմազան խմբերի համար:
- Կառուցողական համագործակցություն ծավալեն թերներկայացված համայնքները ներկայացնող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ:
- Ընդունեն, որ ներառական քաղաքական մասնակցությունը ամրապնդում է ժողովրդավարական լեգիտիմությունն ու հանրային վստահությունը:

6.5 Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններ

Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները շարունակում են մնալ կարևոր գործընկերներ տեղեկացված մասնակցության խթանման և ժողովրդավարական դիմակայունության ամրապնդման գործում:

Ժողովրդավարության, ընտրությունների և մարդու իրավունքների ոլորտներում աշխատող կազմակերպությունները պետք է.

- Շարունակեն համայնքահեն ընտրողների իրազեկման աշխատանքը:
- Քաղաքացիական կրթության նախաձեռնություններն ընդլայնեն խոշոր քաղաքային կենտրոններից դուրս:
- Խթանեն երկխոսությունը ընտրական ինստիտուտների և մարգինալացված համայնքների միջև:
- Փաստագրեն մասնակցության խոչընդոտները և ապացույցներ ներկայացնեն ընտրական բարեփոխումների վերաբերյալ քննարկումներին:
- Ամրապնդեն միջոլորտային համագործակցությունը, այդ թվում՝ ժողովրդավարության, երիտասարդների մասնակցության, հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների, կանանց իրավունքների և LGBSԻԲ+ հավասարության ուղղությամբ աշխատող կազմակերպությունների միջև:

6.6 Միջազգային գործընկերներ

Միջազգային կազմակերպությունները և զարգացման գործընկերները նշանակալի ներդրում են ունեցել Հայաստանում ժողովրդավարական ինստիտուտների ամրապնդման գործում:

Հետագա աջակցությունը կարող է ներառել.

- ներառական ընտրական բարեփոխումների ուղղությամբ տեխնիկական աջակցության շարունակական տրամադրում:
- Համայնքահեն քաղաքացիական կրթության նախաձեռնությունների աջակցություն:
- Ընտրական քաղաքականությունների մշակման նկատմամբ մասնակցային մոտեցումների խրախուսում:
- Ժողովրդավարական այլ համատեքստերից լավ փորձի փոխանակման դյուրացում:
- ներառական քաղաքական մասնակցության վերաբերյալ հետազոտությունների և ապացույցների ձևավորման աջակցություն:

Հորիզոնական առաջնահերթություններ

Բոլոր շահագրգիռ կողմերի խմբերի համար հավաքագրված ապացույցներից հետևողականորեն առանձնացվել են հետևյալ առաջնահերթությունները.

Հասանելիություն . ապահովել, որ ընտրողների տեղեկատվությունը, ընտրական ընթացակարգերը և մասնակցության հնարավորությունները հասանելի լինեն բոլոր համայնքներին, ներառյալ գյուղական և այլ անբավարար սպասարկվող բնակավայրերը:

Հարգանք և արժանապատվություն . խթանել յուրաքանչյուր ընտրողի նկատմամբ մասնագիտական, հարգալից և խտրականությունից զերծ վերաբերմունք ընտրական գործընթացի ողջ ընթացքում:

Վստահություն . ամրապնդել հանրային վստահությունը՝ բարձրացնելով ընտրական իրավունքների, ինստիտուցիոնալ պարտականությունների և բողոքների ներկայացման հասանելի մեխանիզմների վերաբերյալ իրազեկվածությունը:

Մասնակցություն . համայնքային կազմակերպություններին ճանաչել որպես քաղաքացիական ներգրավվածության խթանման և այն բնակչությանը հասնելու գործընկերներ, որը այլապես կարող է դուրս մնալ գործընթացներից:

Ապացույցների վրա հիմնված քաղաքականության մշակում . շարունակել խորհրդակցել մարզինալացված համայնքների հետ ընտրական քաղաքականությունների և իրազեկման նախաձեռնությունների մշակման, իրականացման և գնահատման ընթացքում:

7. Առաջ նայելով. դեպի ավելի ներառական ընտրություններ Հայաստանում

Հայաստանում LQPSH+ անձանց ընտրական հավասար մասնակցության ապահովումը պետք է դիտարկել որպես շարունակական ժողովրդավարական պարտավորություն, այլ ոչ թե որպես մեկանգամյա միջամտություն, որը կապված է միայն ընտրական որոշակի շրջափուլի հետ: Թեև 2026 թվականի ընտրությունները կարևոր հնարավորություն են ներառական մասնակցությունն ամրապնդելու համար, կայուն փոփոխությունը պահանջում է երկարաժամկետ ջանքեր՝ կառուցվածքային խոչընդոտներին անդրադառնալու, ինստիտուցիոնալ կարողությունները զարգացնելու և բոլոր քաղաքացիների՝ իրենց քաղաքական իրավունքները անվտանգ, ազատ և արժանապատիվ պայմաններում իրացնելու հնարավորությունն ապահովելու ուղղությամբ:

Ներառական ընտրությունները ձևավորվում են պետական ինստիտուտների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, համայնքների և ժողովրդավարական այլ դերակատարների միջև շարունակական երկխոսության միջոցով: Ծրագրի շրջանակում փաստագրված փորձառությունները ցույց են տալիս, որ իմաստալից մասնակցությունը հնարավոր չէ ապահովել միայն համընդհանուր ընտրական իրավունքի ձևական երաշխիքներով: Անհրաժեշտ են հասանելի տեղեկատվություն, արձագանքող ինստիտուտներ, խտրականությունից զերծ ընթացակարգեր, վստահելի բողոքների ներկայացման մեխանիզմներ և այնպիսի միջավայր, որտեղ յուրաքանչյուր ընտրող իրեն պաշտպանված և հարգված է զգում:

Հետագա փուլում պետական ինստիտուտները կարևոր դեր ունեն ընտրողների բազմազան փորձառությունների վերաբերյալ իրենց ըմբռնումն ամրապնդելու և ներառականության սկզբունքները ընտրությունների պլանավորման ու իրականացման մեջ ինտեգրելու գործում: Ինստիտուցիոնալ շարունակական ուսուցումը, ներառյալ ընտրական պաշտոնյաների վերապատրաստումը, ներառական հաղորդակցության մոտեցումների զարգացումը և ազդակիր համայնքների հետ ներգրավվածությունը, կարող են նպաստել ընտրական գործընթացների նկատմամբ ավելի մեծ հանրային վստահության և համոզվածության ձևավորմանը:

Միևնույն ժամանակ, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները և համայնքահեն նախաձեռնությունները շարունակում են մնալ կարևոր գործընկերներ՝ նոր ի հայտ եկող մարտահրավերների բացահայտման, ապացույցների վրա հիմնված առաջարկությունների մշակման և մարգինալացված համայնքների ձայների՝ ժողովրդավարական որոշումների կայացման գործընթացներում արտացոլման ապահովման գործում: Համայնքների մասնակցությունը չպետք է սահմանափակվի ընտրությունների ժամանակահատվածում խորհրդակցություններով, այլ պետք է դառնա կառավարման և քաղաքականության մշակման ավելի լայն գործընթացների բաղադրիչ:

Հետևաբար, սույն փաստաթղթում ներկայացված առաջարկությունները պետք է դիտարկվեն որպես քայլեր դեպի ավելի լայն տեսլական՝ ընտրական համակարգ, որտեղ բազմազանությունը ճանաչվում է որպես ժողովրդավարության ուժ, որտեղ բոլոր քաղաքացիները կարող են մասնակցել առանց խտրականության վախի, և որտեղ ինստիտուտներն ակտիվորեն աշխատում են հավասար մասնակցության խոչընդոտները վերացնելու ուղղությամբ: Ներառական ընտրությունների ձևավորումը ժողովրդավարական մշակույթի, հաշվետվողականության և մարդու իրավունքների պաշտպանության շարունակական ամրապնդման գործընթաց է: Համագործակցության, երկխոսության և ապացույցների վրա հիմնված բարեփոխումների մեջ ներդրումներ կատարելով՝ Հայաստանը կարող է շարունակել շարժվել դեպի ավելի մասնակցային ժողովրդավարություն, որտեղ յուրաքանչյուր անձի ձայնն ունի հավասար արժեք, և յուրաքանչյուր քաղաքացի կարող է նպաստել երկրի ապագայի ձևավորմանը:

Funded by
the European Union

Շնորհակալություն

Այս հրապարակումը պատրաստվել է «Տրանս ազգային կոալիցիա» իրավապաշտպան ՀԿ-ի կողմից Եվրոպական միության և ERIM-ի ֆինանսական աջակցությամբ: Բովանդակության համար պատասխանատվություն կրում են ղեկույցի հեղինակները, և պարտադիր չէ, որ այն արտահայտի Եվրոպական միության կամ ERIM-ի տեսակետները:

Շնորհակալ ենք, որ ժամանակ հատկացրիք այս քաղաքականության ամփոփագիրը կարդալու համար: Եթե հարցեր ունեք կամ ցանկանում եք ավելի մանրամասն քննարկել մեր արդյունքները, խնդրում ենք կապ հաստատել մեզ հետ:

Էլեկտրոնային հասցե - ntcoalition.ngo@gmail.com